

รองเท้านารีที่ดอยตุง

The Lady's Slipper Orchid at Doi Tung

บทนำ

“ถ้าเมื่อไม่มีโครงการพัฒนาโดยดุง ก็ไม่มาสร้างที่นี่ ไม่มาอยู่ที่นี้ เพราะมีโครงการพัฒนาโดยดุง จึงได้มาอยู่ที่นี้”
พระราชดำรัสสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

โดยดุงในอดีต เป็นพื้นที่ป่าสงวนบนเทือกดอยสูงที่แทบจะตัดขาดจากโลกภายนอก ไม่มีแม้แต่สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ถนนหนทาง การเข้ามาดูแลได้ไม่ทั่วถึง ผู้คนในพื้นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีสัญชาติ เอาชีวิตรอดด้วยการถางป่า ทำไร่หมุนเวียน ผืนป่าจึงถูกรุกรานจนกลายเป็นภูเขาหัวโล้น มีเพียงทุ่งดอกฝิ่นที่บ้านสะพรั่ง เป็นความงามที่บันดาลได้ทั้งเงินตราและความหมายแก่ธรรมชาติตลอดจนชีวิตมนุษย์ ชีวิตแร้นแค้น ไม่รู้ว่วันต่อไปจะมีอะไรให้ครอบครัวได้ประทังชีวิต ต้องหันไปพึ่งพิงสิ่งผิดกฎหมายไม่ว่าจะปลูกฝิ่น ค้ายาเสพติด หรือแม้แต่ขายลูกสาว

ในปี 2530 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีหรือสมเด็จพระย่าของปวงชนชาวไทย เสด็จพระราชดำเนินมายังพื้นที่บริเวณหน่วยอนุรักษ์ต้นน้ำ 31 โดยดุง ทอดพระเนตรสภาพพื้นที่ และเข้าพระทัยดีว่า เรื่องที่เห็นไม่ว่าเรื่องการตัดไม้ทำลายป่า ยาเสพติด กองกำลังต่างด้าวที่แฝงตัวในดินแดนไทย มีต้นเหตุสำคัญคือความยากจนและขาดโอกาสในชีวิต จึงทรงมีพระราชดำริที่จะแก้ไขปัญหาพื้นที่ทั้งป่าและธรรมชาติ พร้อมกันกับทำให้คนมีชีวิตที่ดี ชีวิตที่สุจริต ไม่ต้องหลบหนี ซุกซ่อน เกรงกลัวกฎหมายอีกต่อไป โดยทรงเน้นเสมอว่า “ช่วยเขาให้เขาช่วยตัวเอง ต้องนึกว่าถ้าไม่มีเราอยู่ตรงนี้ เขาจะอยู่ได้ไหม หรือจะเลิกไปเลย” นี่คือนโยบายของโครงการพัฒนาโดยดุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริและทรงตัดสินพระทัยที่จะสร้าง “บ้านที่ดอยดุง” เพื่อเป็นที่ทรงงานพัฒนาพื้นที่ป่าและคุณภาพชีวิตราษฎรควบคู่กัน

ด้วยพระราชดำริของสมเด็จพระย่าที่ทรงเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดำเนินโครงการพัฒนาโดยดุงฯ ตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมา อันเป็นจุดเริ่มต้นของแนวทางการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน (Sustainable Alternative Livelihood Development-SALD) ที่เห็นผลเชิงประจักษ์ มีตัวชี้วัดชัดเจนและสามารถขยายผลไปช่วยพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ได้รับการยอมรับให้เป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดยดุงในอดีตนั้น ไม่เพียงไม้ใหญ่จะถูกตัดโค่นทำลายลง แต่พันธุ์ไม้ขนาดเล็ก เช่น กล้วยไม้ร่องเท้าหรือดอยดุง (*Paphiopedilum charlesworthii*) ซึ่งมีถิ่นกำเนิดบริเวณผืนป่าหินปูน “ผาฮ้าง” อันเป็นป่าดั้งเดิมแห่งสุดท้ายบนดอยดุงก็เกือบจะสูญหายไปด้วย

สมเด็จพระย่าสนพระทัยและทรงศึกษาดงกล้วยไม้ร่องเท้ามานานแล้ว เมื่อเสด็จประพาสพื้นที่ทุ่งกันดารเพื่อเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่ใดที่มีต้นกล้วยไม้ร่องเท้า จะเสด็จไปทอดพระเนตรถึงที่ที่เป็นถิ่นกำเนิด ทรงมีความห่วงใยว่า ต้นกล้วยไม้ร่องเท้ามีจำนวนลดลง ถูกนำออกมาจากป่าเพื่อขาย จนอาจจะสูญพันธุ์ไปได้ในที่สุด อย่างเช่น ร่องเท้าหรือดอยดุง ในปี 2537 ทรงมีพระราชดำริให้มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ดำเนินการรวบรวมพันธุ์ร่องเท้าต่าง ๆ เพื่อศึกษาวิจัย และขยายพันธุ์ ปลูกคืนสู่ป่า และผลิตเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ที่นิยมไม้เนื้อ

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ จัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อเป็นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรองเท้าหารีสกุลต่าง ๆ ที่โครงการพัฒนาออยตุงฯ ได้รวบรวม ศึกษาและพัฒนาสายพันธุ์มานานกว่า 20 ปี เป็นรองเท้าหารีที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย รองเท้าหารีที่มีถิ่นกำเนิดในต่างประเทศ และรองเท้าหารีลูกผสม โดยหวังที่จะเผยแพร่เรื่องราวของกล้วยไม้รองเท้าหารีให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าในการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ไม่เพียงใส่ใจแค่ด้านเศรษฐกิจ สังคม แต่จะต้องรวมถึงการดูแลรักษาสิ่งที่มีอยู่ให้ดี และทำให้ดีขึ้นได้ แม้จะเป็นเพียงต้นไม้กอเล็ก ๆ ในป่า ด้วยการทำให้ทั้งคนและป่าอยู่ร่วมกัน และเจริญเติบโตไปพร้อมกัน นอกจากนี้ การรวบรวมและขยายพันธุ์ ยังเปิดโอกาสให้รองเท้าหารี สามารถเข้าสู่ตลาดการค้าได้อย่างถูกกฎหมาย และธรรมชาติไม่ถูกรุกรานอีกต่อไป

Introduction

“If there was no the Doi Tung Development Project, I would not have built here. The only reason I came to live here is because of the Doi Tung Development Project.”

Statement by Her Royal Highness Princess Srinagarindra, the Princess Mother

In the past, Doi Tung was a forest preserve located on a high mountain range that was almost cut off from the rest of the world. It lacked any of the basic public amenities; and the absence of access by road meant that the local people were effectively forgotten and ignored by the authorities. These villagers were stateless ethnic minorities who survived by cutting down the forests to fuel their shifting cultivation.

Thriving and ancient forests soon gave way to denuded hillsides, covered instead by beautiful but deadly poppy fields. Opium may have brought in much-needed cash but it also caused the destruction of the environment and human lives – increasingly addicted to opium. This forgotten population, mired in poverty, had no other way to feed their families than to turn to the apparent rewards promised by illicit livelihoods – narcotic crop cultivation, drug trafficking and even human trafficking.

In 1987, Her Royal Highness Princess Srinagarindra, the Princess Mother visited the 31st Ton Nam Conservation Unit, Doi Tung. When she saw the condition of the surroundings, she immediately understood the nature and the scale of the problems she saw - the forest degradation, drugs, the militia embedded among the locals - were all the result of one main factor - poverty and the lack of opportunity in life.

It was at this moment that she decided to try and solve these problems and to restore the forest and the natural environment. In so doing, she would improve the well-being of the people. In addition, she realised that they would move into honest livelihoods and the legal economy and would no longer have to keep hiding from the arms of the law. The Princess Mother always emphasised, “We have to help people to help themselves. We have to keep in mind that when we are no longer here, will they be able to continue to survive, or will they give up - reverting to their old ways?”

So, these were the origins of the Doi Tung Development Project, and with them came the decision to build “the house at Doi Tung” which she used as her base to carry out both her reforestation and development projects.

As a result of the Princess Mother’s faith in human potential, the Mae Fah Luang Foundation under Royal Patronage (MFLF) initiated the Doi Tung Development Project (DTDP) in 1988, and this became the starting point of the Sustainable Alternative Livelihood Development (SALD) model that has earned an internationally recognised and proven track

record, confirmed through clear and measurable indicators, and which can and has been replicated in various outreach projects both within and outside the country. It is now recognized as the model for sustainable development.

But during this environmentally-challenging past, Doi Tung had not only lost its unique and original forest cover; but also smaller plants such as the Lady's Slipper orchid (*Paphiopedilum charlesworthii*) which is endemic to the limestone cliffs of Pha Hung; Both the forest and the orchid were almost on the verge of extinction.

The Princess Mother had long been interested in the Lady's Slipper orchid and had done much research on the plant. Whenever she visited villagers in remote areas where the Lady's Slipper grew, she would go and observe them in their natural habitat. The Princess Mother was in particular concerned about the dwindling numbers due to poaching for commercial purposes and the volumes involved threatened to wipe them out – as indeed was the situation in 1994. At this point The Princess Mother instigated a programme through the MFLF to collect as many species of the orchid as possible for the purpose of research and propagation in order to return them to the forest, and then – the population restored - to sell to orchid collectors.

The MFLF has published this book to provide basic information about the different species of the Lady's Slipper orchid compiled, studied and developed by the DTDP for over 20 years. These include species that are endemic to Thailand and to other countries, as well as hybrids, with the aim of promoting knowledge of the Lady's Slipper orchid. It also shows that sustainable development is not only limited to the economic and social well-being of a community, but also to all existing elements within that community, from the smallest elements such as tiny wild plants, to ensuring that man and nature can coexist in harmony, mature together and benefit each other. The Lady's Slipper propagation programme has also allowed the Lady's Slipper to become a legal and commercially viable product, returning to its place in the local environment.

สารบัญ
Contents

โครงการพัฒนาดอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ THE DOI TUNG DEVELOPMENT PROJECT	9
ป่าดั้งเดิมของดอยตุง DOI TUNG'S ORIGINAL FOREST	21
รองเท้านารี THE LADY'S SLIPPER ORCHID	31
การปลูกเลี้ยงรองเท้านารี LADY'S SLIPPER CULTIVATION	147

โครงการพัฒนาอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
THE DOI TUNG DEVELOPMENT PROJECT

“ไม่มีใครอยากเป็นคนไม่ดี แต่ที่เขาไม่ดี เพราะไม่มีโอกาสและทางเลือก”

พระราชดำรัสสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

โครงการพัฒนาตอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นหนึ่งในโครงการหลักของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ เริ่มโครงการในปี 2531 ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทนต์มณี ที่ทรงเห็นว่าพื้นที่นี้มีความเหมาะสมที่จะสร้างทางเลือก สร้างโอกาสในการดำรงชีวิต หลักการคือ การแก้ปัญหาที่วนเวียนเป็นวงจรชีวิตของคนบนตอยตุง คือ ความเจ็บ ความจน และความไม่รู้ การแก้ปัญหาของคนจึงต้องเริ่มจาก “การพัฒนาคน” ชาวบ้านต้องอึดท้อง มีร่างกายที่แข็งแรง ปลอดภัยก่อน แล้วช่วยให้เขาเริ่มงานทำ พัฒนาทักษะ สอนวิธีการทำงานแบบใหม่ สร้างงาน สร้างรายได้ที่มั่นคง ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูป่า และสิ่งแวดล้อม เพราะทุกอย่างล้วนเกี่ยวพันกัน ทั้งคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ป่า สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความมั่นคงของประเทศ โดยนำแนวพระราชดำริการพัฒนาที่ยั่งยืนตามศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร และตำราแม่ฟ้าหลวงของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทนต์มณี เป็นหลักในการทำงาน

โครงการพัฒนาตอยตุงฯ เริ่ม “ปลูกคน” ด้วยการสร้างโอกาสสร้างทางเลือกสุจริตที่หลากหลายในการดำรงชีวิต เปลี่ยนคนที่เคยปลูกฝิ่นให้เป็นคนงานปลูกป่า สร้างรายได้ระยะสั้น และเกิดการเรียนรู้การเกษตรที่ถูกต้อง จากนั้นก็สร้างทักษะเกษตร ประณีต ปลูกไม้ดอกเมืองหนาว จัดตกแต่งแปลงดอกไม้ในสวนแม่ฟ้าหลวง คนสวนที่มีความสามารถก็ออกไปทำกิจการปลูกไม้ดอกส่งขายสวนแม่ฟ้าหลวง คนรุ่นใหม่หนุ่มสาวก็เรียนรู้การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ (Tissue culture) ที่ใช้เทคนิคและความละเอียดอ่อนสูงขึ้นไป

บางกลุ่มได้รับการอบรมเรื่องเกษตรเชิงอุตสาหกรรม โครงการฯ ได้ปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อแปรรูป อันเป็นการสร้างรายได้ระยะยาว กาแฟเป็นไม้ที่อาศัยร่มเงาของป่า ปลูกในความสูงที่เหมาะสมจะให้คุณภาพที่ดี เกษตรกรไร่กาแฟได้รับการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญระดับโลก กาแฟที่ผลิตได้จึงเป็นกาแฟระดับพรีเมียม นอกจากนี้

เกษตรกรดูแลต้นกาแฟแล้ว ยังต้องรักษาพื้นที่ป่าที่ใช้เป็นที่ทำกินด้วย และสำหรับพืชเศรษฐกิจอย่างแมคคาเดเมีย พืชเคียวมัน ที่ราคาแพงที่สุด เป็นไม้ลำต้นใหญ่ อายุยืนถึง 80-100 ปี ทำหน้าที่เป็นทั้งป่าที่ไม่ทิ้งใบและป่าที่สร้างรายได้ที่มั่นคง

การพัฒนาคน คือการสร้างงานสร้างโอกาสให้ทุกคนทุกวัย ผู้หญิงของทุกคนเผ่ามีทักษะการเย็บปักถักร้อย ผลิตภัณฑ์งานฝีมือภายใต้แบรนด์ตอยตุงจึงเกิดขึ้น ทั้งผ้าทอ เสื้อผ้า เครื่องแต่งบ้าน เซรามิก กระจาดสาน ล้วนรองรับความสามารถหลากหลายของชาวตอยตุง

“ช่วงที่โครงการพัฒนาตอยตุงฯ ตั้ง ห้องแล็บเพาะเนื้อเยื่อ เป็นช่วงที่มีอาชีพพืชสวนในตอยตุง คือ ดกเขียว บางพวกพ่อแม่เอาไปขาย เขาก็ไม่ได้อยากไป เขาไม่ได้ฝักใฝ่จะไปทำอาชีพนั้น แต่แม่จะเอาบ้านใหม่บ้างล่ะ จะดูทีวีบ้างล่ะ จะเอามอเตอร์ไซค์ให้ลูกชายขี่ไปโรงเรียน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องกตัญญูจะเยื่อ พอตอนหลังกลับมาแล้วก็มาอยู่กับผมที่ห้องแล็บ เพราะฉะนั้น นโยบายเราคือสร้างงานให้ได้มากที่สุด แม้จะตรวจเลือดเจอว่าเป็นเอดส์ก็ไม่ใช่ไร ยังไงเราก็จ้าง เราช่วยรักษาความลับให้และให้กำลังใจอย่างดี ให้โอกาสทำงาน พยายามทุกอย่างที่จะสกัดการดกเขียว ไม่ให้กลับไปขายตัวอีก”

ดร.อุทัย จารณศรี นักวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืช (2487-2562) ผู้ก่อตั้งหน่วยงานเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ เป็นหนึ่งในหน่วยงานที่สร้างงานให้คนตอยตุงโดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงเพิ่มทางเลือกอาชีพสุจริต ลดจำนวนผู้ติดเชื่อเอชไอวีได้อย่างมีนัยสำคัญ

จากการฟื้นฟูธรรมชาติ ป่าเขา และการพัฒนาศักยภาพของคนตอยตุงจึงเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญของการท่องเที่ยวของภาคเหนือ สร้างสีสนั่น คักคักศรี และชีวิตที่มีอนาคตแก่ชาวบ้านทั้งบนตอยตุงและพื้นที่ใกล้เคียง

ผลจากการพัฒนา “ปลูกป่า ปลูกคน” เพิ่มพื้นที่ป่าตอยตุงซึ่งเคยเหลือเพียงร้อยละ 28 ในปี 2531 กลับกลายเป็นร้อยละ 86.8 ในอีก 30 ปีถัดมา จากการปลูก “ป่าอนุรักษ์” อันเป็นป่าต้นน้ำ

ลำธาร ร้อยละ 68.5 “ป่าเศรษฐกิจ” ที่สร้างรายได้ระยะยาว ร้อยละ 14.9 รวมไปถึง “ป่ายังชีพหรือป่าใช้สอย” ที่ชาวบ้านสามารถใช้ของป่าในชีวิตประจำวันได้ ร้อยละ 3.4 ทำให้ชาวบ้านยืนได้ด้วยตัวเองอย่างสุจริต มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเมื่อแรกดำเนินโครงการฯ 3,772 บาท ต่อคนต่อปี เป็น 106,774 บาทต่อคนต่อปี ในปี 2561 ลูกหลานได้รับการศึกษาสามารถเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา โดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ สนับสนุนทุนการศึกษาทุกปี ประมาณ 20 ทุน ต่อปี

ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความยากจนและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

ของโครงการพัฒนาออยตุงฯ ด้วย “การพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน” (Sustainable Alternative Livelihood Development-SALD) นำไปสู่โครงการขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในประเทศ เช่น น่าน เชียงใหม่ และต่างประเทศ เช่น เมียนมา ออสเตรเลีย และอินโดนีเซีย สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตคนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม นำพาคนหลุดพ้นจากวงจรแห่งความเจ็บ ความจน และความไม่รู้ ได้เป็นผลสำเร็จ กระทั่งได้รับการยอมรับในเวทีโลกว่า เป็นการพัฒนาที่เห็นผลจับต้องได้

การพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (Sustainable Alternative Livelihood Development-SALD) เป็นแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง แก้ไขปัญหาความยากจนและการขาดโอกาส ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น การปลูกและค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ สังคมอ่อนแอ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ตลอดจนปัญหาสุขภาพ เพื่อให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน มีรายได้เลี้ยงตัวเองได้ด้วยอาชีพที่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นแนวทางการพัฒนาที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ให้ความสำคัญพัฒนาในพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ รวมถึงในพื้นที่โครงการอื่นทั้งในไทยและต่างประเทศ และสามารถเปลี่ยนคนยากจน ชุมชนที่อ่อนแอไม่มั่นคง และต้องการการพึ่งพาทางเศรษฐกิจ ไปสู่ชุมชนที่มีภูมิคุ้มกัน ยืนด้วยตัวเองได้ สามารถพัฒนาตัวเองต่อไปได้ และมีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในที่สุด

Sustainable Alternative Livelihood Development (SALD) is a holistic development concept based on a people-centric approach, aimed at addressing poverty and lack of opportunity that are the scourge of various social issues such as narcotic crop cultivation and trafficking, human trafficking, vulnerable societies, environmental degradation, and health issues.

It has enabled the target group to have an improved and sustainable quality of life, and sufficient income gained through legitimate means. This was the development model used by the MFLF in the DTP and other outreach projects in Thailand and overseas. It changed communities that were poor, vulnerable and unstable, ones that needed economic support, to communities that had developed immunity, were self-sufficient and capable of taking ownership of their own development – all with a sense of responsibility towards their own society and the environment.

“No one wants to be bad, but not everyone has the opportunity to be good.”

Her Royal Highness Princess Srinagarindra, the Princess Mother

The Doi Tung Development Project (DTDP) is located at Mae Fah Luang District, Chiang Rai Province. It is the flagship project of the Mae Fah Luang Foundation under Royal Patronage (MFLF), established in 1988 following the vision of the Princess Mother to provide alternatives and livelihood opportunities for the local people.

At the heart of the issue was the vicious life-cycle of people living on Doi Tung – sickness, poverty and lack of education. The solution to this problem, therefore, had to begin with filling the people’s stomachs, making them healthy and giving them vocational skills, providing jobs and a stable income. In addition projects were conceived that restored the forests and the natural environment and which had a direct impact on the quality of life for the villagers in the area and for the stability of the country. The development work was based on the sustainable development practices of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great, known as “the King’s Wisdom”, and was combined with the Mae Fah Luang Development Model.

The DTDP began with a phase that sought to “cultivate people” by offering them opportunities and alternatives for legitimate livelihoods, moving from their former dependency on opium cultivation to reforestation. This provided not only immediate wage income, but also gave them an insight into proper agricultural techniques. From there, they moved into more sophisticated agricultural methods, growing temperate climate flowers and landscaping flower beds at the newly

created Mae Fah Luang Gardens. Skilled gardeners were able to set up their own flower nurseries and become suppliers to the gardens. Through this the younger generation learned even more sophisticated techniques such as tissue culture that required even greater technical knowhow.

“During the period when the DTDP was setting up the tissue culture laboratory, a revolting trade was revealed – child trafficking for the sex industry. Sometimes parents sold their children without their consent. The children had no wish to work in this industry, but perhaps the mother wanted a new house, a TV set, or a motorcycle so her son could ride to school. It was usually undertaken due to a sense of obligation towards the parents. When they eventually returned to their homes in Doi Tung, they would come and work with me at the tissue culture laboratory, so our policy was to create as many jobs as possible to absorb them. Even if they tested positive for HIV/Aids, it was not a problem; we would still employ them. We would protect their secret and give them medical and moral support and job opportunities, in short anything that would prevent sex trafficking of children, and prevent young girls from reverting to the sex industry.”

Dr Uthai Charanasri, plant research specialist (1944-2019), founder of the MFLF tissue culture laboratory which created jobs for Doi Tung villagers particularly girls, providing them with an alternative and legal occupation, thereby reducing the rate of HIV/Aids infections drastically.

Some groups were trained in industrial agriculture, since the DTDP had started to plant economic forests where the products required further down-stream processing and this provided opportunities for longer-term income. Coffee plants could be grown

under a forest canopy (tree-shaded), and when grown at a suitable altitude, would yield quality crops. Coffee farmers received training from international experts enabling them to produce premium coffee in an ideal environment. Not only did the coffee farmers have to care for their coffee plants, they also had to protect the surrounding forests which protected their source of income.

Macadamia was another attractive commercial crop, since macadamia nuts are the most expensive nuts in the world. They are large trees and live up to 80-100 years, providing a perennial forest cover that creates a stable income for farmers.

“Cultivate people” means creating jobs and opportunities for people of all age groups. The women of every ethnic tribe possess skills in sewing and embroidery, which led to the development of products under the DoiTung brand, ranging from handwoven textiles and clothing to home decorative items, ceramics and mulberry paper. All these items reflect the diverse skills of the Doi Tung villagers.

As a result of the reforestation efforts and the development of human potential, Doi Tung became a popular tourist destination in the north of Thailand, bringing additional jobs and revenue to the area, vitality, dignity and a chance for a better life for the villagers on the mountain and surrounding areas.

As a result of the “cultivate land, cultivate people” development concept, the forest cover on Doi Tung, which had dropped to 28% in 1988, increased to 86.8% within 30 years. This comprised 68.5% of watershed conservation forest, and 14.9% economic forest that provided long-term incomes, as well as 3.4% utility forest for local foraging purposes. In this way, villagers were able to become self-sufficient through legitimate means. Their per capita income at the start of the project was 3,772 baht, and this had grown to 106,774 baht in 2018. All children received an education and many continued to university level through approximately 20 scholarships per year offered by the MFLF.

The success of the DTDP’s efforts to eradicate poverty and restore the natural environment through “Sustainable Alternative Livelihood Development (SALD)” led to further outreach projects in other areas of the country such as Nan and Chiang Mai Province, as well as overseas in countries and cultures as diverse as Myanmar, Afghanistan and Indonesia. In all cases, they succeeded in improving the well-being of the people in various aspects, from their social and economic well-being to their culture and environment, helping to break the vicious cycle of poverty, sickness and lack of education. Doi Tung has been acknowledged on the world stage as a very successful development model that has provided tangible results.

“เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านี้ก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน”
พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

“Forestry officials should reforest people’s hearts first,
and together they will go on and reforest the land.”

Statement by His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great

ป่าดั้งเดิมของดอยตุง
DOI TUNG'S ORIGINAL FOREST

ผาฮุ้ง
PHA HUNG

ในอดีต ป่าดอยตุงคือหนึ่งในผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือ ปัจจุบันสภาพอากาศ ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ตลอดจนระดับความสูงที่มีความแตกต่างกันตั้งแต่ 400-1,520 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ส่งผลให้ป่าดอยตุงประกอบด้วย ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบเขา และป่าหินปูน มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และมีชนิดของพันธุ์พืชและสัตว์ป่าแตกต่างกันไปตามแหล่งที่อยู่อาศัย

ที่ระดับความสูงต่ำกว่า 1,000 เมตร คือพื้นที่ของ “ป่าเบญจพรรณ” ผสมผสานด้วยไม้หลากหลายพรรณ ล้วนแล้วแต่มีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้สัก ไม้แดง และไม้ประดู่ ช่วงระดับความสูง 700-1,100 เมตร คือป่าที่ผสมผสานทั้งป่าเบญจพรรณและป่าดิบเขา อันอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ล้วนแล้วแต่มีต้นสะเดาช้าง ต้นมะเดื่อ ต้นแดงน้ำ ต้นยางแดง และต้นลำพูป่า เป็นทั้งบ้านของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร และยาของชาวบ้าน ส่วนพื้นที่ซึ่งสูงกว่า 1,000 เมตรขึ้นไป คือ “ป่าดิบเขา” เชี่ยวครึมด้วยไม้ใหญ่ เช่น ต้นมะเดื่อ ต้นจำปี ต้นจำปา ต้นก่อ ต้นหว่า ต้นลำพูป่า และต้นยางแดง เป็นต้น

ผาชู้งเป็นป่าหินปูนดั้งเดิมแห่งสุดท้ายในดอยตุง และที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ ไม่ห่างจากพรมแดนประเทศเมียนมา มีขนาดพื้นที่ราว 5 ตารางกิโลเมตร และอยู่สูง 1,425 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล สภาพพื้นที่เป็นเขาลาดชันและโตรกหินแหลมคม ลักษณะของพื้นที่จำกัดชนิดของพันธุ์ไม้ที่ขึ้นในบริเวณนั้น ให้เป็นต้นไม้ที่ส่วนใหญ่สูงไม่เกิน 8 เมตร และมีพืชที่เติบโตบนก้อนหินและบนต้นไม้ แม้ว่าป่าหินปูนสูงชันยากต่อการเข้าถึง แต่กล้วยไม้รองเท้านารีดอยตุง (*Paphiopedilum charlesworthii*) ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่บนโขดหินในป่าแห่งนี้ ก็ยังไม่รอดพ้นมือคนที่รุกรานป่า ลักลอบเก็บไปปลูกเลี้ยงและจำหน่าย เมื่อแรกที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ เข้าสำรวจพื้นที่ รองเท้านารีดอยตุงหลงเหลือเพียง 5 ต้น อยู่ใต้บริเวณวัดพระธาตุดอยตุง

ในป่าหินปูนผาชู้ง มีความหลากหลายของพันธุ์พืชมากกว่า 1,000 ชนิด ซึ่งล้วนแล้วแต่มีลักษณะเฉพาะถิ่น หลายชนิดเป็นพันธุ์ไม้หายาก ได้รับการขึ้นทะเบียนในบัญชีแดงไอยูซีเอ็น (IUCN Red List) ซึ่งเป็นดัชนีที่บ่งชี้ภาวะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของสายพันธุ์พืชและสัตว์ในโลก อาทิ ต้นม่วงกำมะหยี่ (*Petroselinum pubescens*)

นอกจากนั้น ผาชู้งยังพบพืชในวงศ์ชากฤษี ซึ่งจัดเป็นพืชหายาก และพืชถิ่นเดียวพบเฉพาะในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานชื่อพรรณไม้ชื่อว่า “นครินทรา” (*Paraboea sangwaniae*) ตามพระนามสมเด็จพระราชมารดา มีความหมายว่า พรรณไม้ที่เป็นศรีสง่าแต่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อวันที่ 5 มีนาคม ปี 2554

จากการสำรวจ ยังพบพืชอีกหลายชนิดที่เป็นสายพันธุ์ใหม่ ยังไม่พบที่อื่น และยังไม่มีการจดทะเบียนตั้งชื่อ

“วันนี้ ที่ป่าหินปูนยังมีเสียงผาชู้ง เพราะป่าหินปูนอยู่ในพื้นที่ที่มนุษย์เข้าถึงยาก ปกติถ้าคนรู้ว่าอยู่ที่ไหน เขาล่าแน่นอน”
มาร์ติน ฟาน เดอ บัลท์
นักพฤกษศาสตร์ประจำโครงการพัฒนาดอยตุงฯ

นอกจากนี้ ยังพบสัตว์ป่าหลายชนิดที่อาศัยในพื้นที่เพียงไม่กี่ตารางกิโลเมตรแห่งนี้ หนึ่งในสัตว์ป่าที่ยืดูเกาหินปูนบนผาชู้งเป็นบ้าน คือ เสียงผา สัตว์ป่าสงวนของไทยที่จำนวนประชากรลดลงอย่างรวดเร็ว ด้วยถิ่นที่อยู่อาศัยถูกรุกราน และถูกมนุษย์ล่าเอาชีวิต มูลและรอยเท้าของเสียงผาที่พบบนผาชู้ง ชี้ชัดให้เห็นว่า เมื่อสภาพป่าสมบูรณ์ ปราศจากการรุกราน ชีวิตต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในป่าก็จะกลับคืนมาตามธรรมชาติอีกครั้ง

“...สมัยก่อนป่าดอยตุงเป็นป่าไม้ที่บอบมากต้นไม้ที่เยอะ ๆ ก็เช่นต้นก้อที่ลูกมีหนามรอบ ๆ และต้นจำปี จำปา ดอกหอม ๆ เป็นไม้เนื้อแข็ง รongจากไม้สักใช้สร้างบ้านได้ คนพื้นเมืองขึ้นมาเลื่อยเป็นไม้แผ่นแล้วก็เอาช่างลากลงไป ต่อมาต้นไม้ที่เคยมีเยอะ ๆ ก็ถูกตัดเพื่อทำไร่ปลูกฝิ่น ปลูกข้าวโพดหมดบ้างก็เผาป่าเพื่อทำไร่ เผาเพื่อทำกิน สัตว์ป่าเมื่อก่อนก็เยอะ เสียงสัตว์ป่าดังอ้ออึง วัวป่าก็ยังมีให้เห็นนะ ที่เยอะที่สุดคือ ลิง หมูป่า เก้ง กวาง ต้นไม้หมดจากดอยตุงไปประมาณ 20-30 ปี ก่อนที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ จะเข้ามา...”

สมพล อภิรัตนชัย

ชาวเขาเผ่าลาหู่ที่อพยพมาอาศัยบนดอยตุงก่อนเริ่มต้นโครงการพัฒนาดอยตุงฯ

การปลูกป่าก่อนที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ จะเข้ามาดำเนินการเป็นป่าไม้สน แม้จะเป็นพืชพื้นเมือง แต่ถูกนำมาปลูกเป็นป่าเชิงเดี่ยวทั้งภูเขา โตเร็ว ไม่ต้องดูแล ด้วยความเป็นกรดของดินสน ได้ป่าจึงไม่มีพืชที่เป็นอาหารของคนและสัตว์ ขาดความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นไม้ที่ติดไฟง่าย แตกต่างจากป่าดั้งเดิมอย่างป่าหินปูนผาฮ้างที่หลงเหลืออยู่ โครงการพัฒนาดอยตุงฯ นอกจากดูแลรักษาป่าผาฮ้างให้คงอยู่รอดพ้นจากการบุกรุกจากภายนอกที่มีแผนมาพัฒนาพื้นที่ป่าดั้งเดิมแห่งนี้ ยังได้สำรวจและศึกษาป่าที่เคยมีบนดอยตุง คัดเลือกพันธุ์ไม้ท้องถิ่น และ

พันธุ์ไม้ที่เป็นอาหารของคนและสัตว์ เพาะกล้าและนำไปปลูกในแปลงทดลอง และปลูกเสริมในพื้นที่ซึ่งเสียหายจากไฟป่า การปรับและเปลี่ยนป่าบนดอยตุงให้กลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต เป็นความท้าทายที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่ง เพราะต้องใช้เวลาในการปลูกจิตสำนึก สร้างความร่วมมือ และความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างความเป็นเจ้าของในทุกภาคส่วนตั้งแต่ผู้นำระดับต่างๆ จากส่วนกลาง ท้องถิ่น ชุมชน ชาวบ้าน และ ผู้มาเยือนทุกคนที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน และต่อไปในอนาคตให้ช่วยกันฟื้นฟูพื้นที่บนดอยตุงให้เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

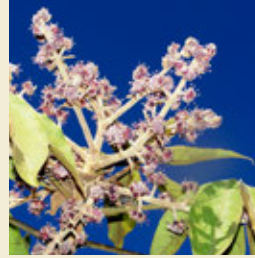
พันธุ์ไม้หายากในป่าผาฮ้าง

Rare plant species in the forest of Pha Hung:

เทียนดอยดง
พันธุ์ไม้ใหม่ พบที่ใกล้ยอดผาฮ้าง

Impatiens doitungensis –
a new plant species found near
the summit of Pha Hung.

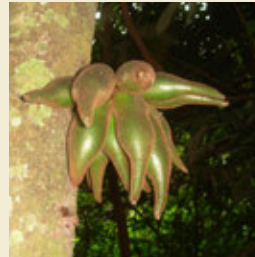
มือพระนารายณ์ชน
พันธุ์ไม้ประจำถิ่นผาฮ้าง พบที่ยอดผาฮ้าง

Schefflera petelotii –
a typical epilithic limestone tree
species found at the summit of
Pha Hung.

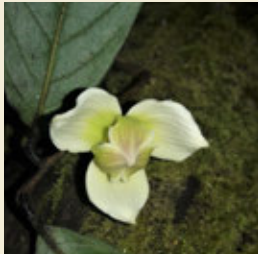
ก่ามเขียงดาว
พบแค่เพียงที่ยอดเขาเขียงดาว จังหวัด
เชียงใหม่ และที่ผาฮ้าง ดอยดง

Acer chiangdaoensis –
found only on the limestone
slopes of Chiang Dao
mountain, Chiang Mai Province,
and at Pha Hung in Doi Tung.

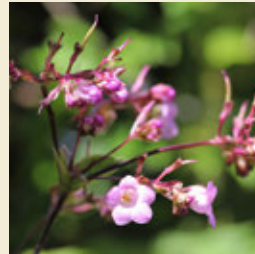
ปาหนันยูหนาน
พบที่ผาฮ้างแห่งเดียวในไทย ส่วนต่าง
ประเทศพบที่ประเทศจีนตอนใต้

Goniothalamus cheliensis –
found only at Pha Hung in Thailand,
and in the south of China.

ลำดวนดอย
ไม้ไม่ผลัดใบขนาดกลาง พบใกล้วัดพระ
ธาตุดอยดง

Mitrephora wangii –
a medium-size evergreen tree
species found limestone slopes
at the base of Pha Hung near
Wat Phra That Doi Tung.

นครินทร์ธา
พบที่ผาฮ้างและดอยผู้เฒ่า

Paraboea sangwainae –
found only at Pha Hung and Doi
Phu Tao.

ป่าหินปูน

ระดับความสูง 1,425 เมตร

Limestone forest

1,425 m elevation

ป่าดิบเขา

ระดับความสูงกว่า 1,000 เมตรขึ้นไป

Evergreen forest

above 1,000 m elevation

ป่าเบญจพรรณ

ระดับความสูงต่ำกว่า 1,000 เมตร

Deciduous forest

under 1,000 m elevation

In the past, the Doi Tung forest cover was one of the most abundant forests in the north of Thailand. The climate, abundant rainfall, temperature and altitudes ranging from 400-1,520 m above sea level resulted in a deciduous forest, evergreen forest and limestone forest providing great biodiversity according to altitude.

At less than 1,000 m we found deciduous forest with a variety of trees that had great economic value such as Teakwood, Burmese rosewood and Black Rosewood; from 700-1,100 m was both deciduous and evergreen forests, with huge dipterocarp and fig trees, Duabanga, and Needle wood, all of which provide a safe habitat for wild animals as well as a source of food and medicinal herbs for local villagers. At altitudes above 1,000 m were evergreen forests, with majestic Magnolias and a wide variety of chestnut, Oak and Java plum (*Syzygium* ssp.) trees.

Pha Hung is Doi Tung's last remaining original limestone forest, and one of the few left in Thailand. It is located to the west of the DTDP, not far from the border with Myanmar. It covers an area of approximately 5 sq km, and is 1,425 m above sea level. The area comprises steep cliffs and sharp limestone crags, limiting the variety of plants to those not over 8 m high, and plants that can grow on rocky surfaces and on other trees.

Despite the harsh terrain that is difficult to access, the indigenous Lady's Slipper orchid (*Paphiopedilum charlesworthii*), grows well and is still poached for cultivation, sale to collectors and export. When the DTDP was founded, surveys identified only 5 Lady's Slipper orchid plants in the vicinity of Phra That Doi Tung temple.

These limestone forests at Pha Hung are storehouses of biodiversity, with over 1,000 unique indigenous species of flora, many of which are rare plants that are on the IUCN Red List of Threatened Species including the *Petrocosmea pubescens*.

Other rare plant species found at Pha Hung include *Sauropus poomae*, *Paraboea doitungensis* and *Paraboea sangwaniae*, a few of several species which are endemic to Pha Hung and Doi Tung. His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great graciously bestowed the name "Nagarindra" (*Paraboea sangwaniae*) in tribute to HRH Princess Srinagarindra, the Princess Mother, on 5 March 2011.

Surveys have continued to discover more new plant species that have never been found anywhere else, and have not yet been registered.

"Presently, serow still can be found in Pha Hung because the inhospitable limestone forests are difficult to access. However, hunting is a problem and if people know where they dwell, they will hunt them for sure.

Martin van de Bult,

resident botanist of the Doi Tung Development Project

There is also an abundance of wildlife that make their home in this area covering a few square kilometers. One of these is the serow or mountain goat, now on Thailand's list of preserved animals whose numbers are dwindling as a result of encroachment and poaching. However, evidence of serow dung and hoof prints indicate the return of wildlife when forests are restored and left un-encroached.

Before the start of the DTDP, reforestation concentrated on evergreen trees that, despite being an endemic

“...Originally the forests of Doi Tung were dense jungle, abundant with such trees as dwarf chestnut with spiny fruit, white champaka, and champak with their fragrant flowers. The wood is as hard as teakwood and is perfect for building houses. Locals used to cut them down into lumber and elephants would haul them downhill. Later, the remaining trees would be razed to grow opium crops and maize. Forests were also burnt for farming and other sustenance activities. In the old days, there was abundant wildlife, and the calls of wild animals - the music of the jungle - could be heard everywhere. In the past, there were guar, but mostly there were monkeys, wild boar, barking deer and deer. Many different species of trees disappeared from Doi Tung some 20-30 years before the establishment of the DTDP.”

Somphol Aphiratanachai, Lahu tribesman who settled on Doi Tung
before the advent of the DTDP

plant, were grown as a mono-culture, covering the entire mountain. They grew quickly and didn't require intensive care. But the acidity of the evergreens meant that other plants that could provide sustenance for man and animals could not survive, and this led to a lack of biodiversity. In addition, the wood was easily flammable, unlike the original surviving limestone forests of Pha Hung.

In this way, the DTDP not only protected the forests of Pha Hung from encroachment that came in the form of “forest development”, it also conducted surveys and studies on the original forest cover of Doi Tung, selected and cultivated indigenous plants and sustenance plants for man and animals, and planted them in pilot plots.

Additionally, the project worked in forest areas ravaged by wild fire through the “assisted tree regeneration” method, restoring the original forest cover of Doi Tung. This reforestation effort was a truly challenging task, because it took time to plant the seeds of social responsibility in the minds of the locals in order to gain their cooperation, and by so doing they created a sense of ownership for all stakeholders, from leaders at central and local government levels, community leaders, villagers and visitors. This is an on-going task for now and the future, so that this joint reforestation effort will bring back and maintain the original lush forest cover.

รองเท้าหาวรี
THE LADY'S SLIPPER ORCHID

แรงบันดาลใจจากแม่ฟ้าหลวง Inspired by the Princess Mother

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เมื่อคราวที่สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวรมหาราช ดำเนินเสด็จประพาสในจังหวัดภาคใต้ ด้านอำเภอไทยบริเวณหมู่เกาะอ่างทอง ได้เสด็จขึ้นบนเกาะ ทรงปีนภูเขาหินปูนที่สูงชันเพื่อทอดพระเนตรร่องเท้าหมีที่ร่องเท้าที่แหล่งกำเนิด

เมื่อความทราบถึงพระองค์ท่านว่า บริเวณผาฮ้าง ป่าหินปูนที่ยังสมบูรณ์เหมือนในอดีต เป็นถิ่นกำเนิดของกล้วยไม้รองเท้านารีดอยตุง (*Paphiopedilum charlesworthii*) และจากการสำรวจพบร่องเท้าหมีอยู่เพียงไม่กี่ต้น ทรงเห็นว่า โครงการพัฒนาดอยตุงฯ ควรเข้าไปดูแลรักษาพื้นที่บริเวณผาฮ้าง และทำโครงการเพาะเลี้ยงร่องเท้าหมีเพื่อปลูกคืนสู่ผืนป่า

โครงการเพาะเลี้ยงร่องเท้าหมีเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2537 เริ่มตั้งแต่ศึกษาวิจัย รวบรวม ปรับปรุง พัฒนา และขยายพันธุ์ร่องเท้าหมีสายพันธุ์ต่างๆ

Her Royal Highness Princess Srinagarindra, the Princess Mother had a great fondness for the Lady's Slipper orchid, and began to study them in detail. In 1967, during a visit to the southern provinces on the coast of the Gulf of Siam, the Princess Mother passed through the Ang Thong Islands where she stopped to climb up one of the steep limestone cliffs to check out the prevalence of the indigenous Lady's Slipper orchid.

The Princess Mother learned that the healthy limestone forests of Pha Hung were the native habitat of the Doi Tung Lady's Slipper (*Paphiopedilum charlesworthii*), but after surveys were conducted, only a few orchid plants could be found. The Princess therefore decided that the DTDP should become the caretaker of Pha Hung, and she initiated a Lady's Slipper propagation programme to return the orchid to its native habitat.

The Lady's Slipper Propagation Project began in 1994, and included research, development and propagation of various species of Lady's Slipper orchids.

กล้วยไม้สกุลรองเท้านารี The Lady's Slipper Orchid (*Paphiopedilum*)

รองเท้านารี เป็นสกุลกล้วยไม้ที่มีหลากหลายสายพันธุ์ ดอกมีรูปร่างสวยแปลกตา ลักษณะที่เด่นชัดของดอก คือ กลีบดอกหรือกระเป๋าที่มีลักษณะคล้ายรองเท้าของสตรี มีถิ่นกำเนิดอยู่ในเขตอบอุ่นและเขตร้อน พบเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชีย ตั้งแต่อินเดีย จีน ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ในประเทศไทยพบต้นกล้วยไม้รองเท้านารี มีถิ่นกำเนิดในเกือบทุกภาคของประเทศ รองเท้านารีเติบโตในพื้นที่ที่แตกต่างกัน จำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่อาศัยตามพื้นดินที่มีเศษซากใบไม้ทับถมกันอยู่ กลุ่มที่อิงแอบตามร่มเงาบนคาบไม้ใหญ่ และกลุ่มที่เติบโตอยู่ตามหน้าผาหินปูน บริเวณรอยแยกของผาหินที่มีเศษซากต้นไม้ใบหญ้าทับถมกัน

รองเท้านารีเป็นไม้ประดับ ดอกอยู่ทน เป็นที่นิยมของนักเลี้ยงสะสม เพราะแต่ละต้นให้ดอกที่สวยงามและแตกต่างกัน การขยายพันธุ์รองเท้านารีเพื่อการค้า โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อทำได้ยาก เพราะหากจะขยายพันธุ์ต้นที่ดีให้ได้ดอกเหมือนเดิม ทำได้โดยการแยกกอเท่านั้น และที่สำคัญคือ รองเท้านารีเป็นกล้วยไม้ที่อยู่ในบัญชีของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า อนุสัญญาไซเตส รองเท้านารีจึงจัดว่าเป็นไม้หายากและมีราคาสูง

จากการดำเนินโครงการรองเท้านารีมากกว่า 20 ปี ปัจจุบันโครงการพัฒนาอดอยตุงฯ รวบรวมกล้วยไม้รองเท้านารีสายพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในภูมิภาคเอเชียไว้ทั้งหมด 85 ชนิด ในจำนวนนี้เป็นรองเท้านารีที่มีถิ่นกำเนิดในต่างประเทศ 68 ชนิด อีก 17 ชนิดพบกระจายพันธุ์อยู่ในประเทศไทย

The Lady's Slipper (*Paphiopedilum*) is an orchid that has numerous species. The flower has a striking shape with its most outstanding feature being the pouch that makes it look like a lady's slipper. It is indigenous to the tropics, and is found in various Asian countries from India, China and Thailand to Vietnam, Cambodia, the Philippines, Malaysia and Indonesia. In Thailand, the Lady's Slipper orchid can be found in almost every region of the country. There are three groups according to habitats: terrestrials that grow in humus layers on the forest floor, epiphytes that are attached to large trees, and lithophytes that grow on limestone rocks, in cracks that contain humus layers.

The Lady's Slipper is a decorative orchid, with sturdy blooms that have a long life span, and are therefore very popular among orchid cultivators and collectors. Each plant gives a beautiful and unique flower. Propagation by tissue culture is very difficult, since division is the only way to ensure the flower remains the same as the original plant. Furthermore, the Lady's Slipper orchid is on the list of The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), and is therefore considered a rare and valuable orchid.

After 20 years of conducting the project, the DTDP has succeeded in cultivating 85 species of the Asian Lady's Slipper, including 68 species from other countries, and 17 indigenous species from various regions of Thailand.

รองเท้านารีที่มีถิ่นกำเนิดในทวีปเอเชีย และพบกระจายพันธุ์ในประเทศไทย 17 ชนิด
17 Species of Lady's Slipper indigenous to Asia and Thailand

รองเท้านารีช่องอ่างทอง

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบต่าง ต้นขนาดกลาง
ก้านดอกยาวปานกลาง สีขาวมีประจุดสีกระจาย สันนิษฐานว่า
เป็นลูกผสมธรรมชาติ ระหว่างรองเท้านารีขาวสตูลกับเหลืองดั่ง
พบในหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และทางตอนใต้ของ
ประเทศไทยเท่านั้น บางครั้งมีชื่อเรียกที่ต่างกันออกไปตามแหล่ง
ที่พบ เช่น ขาวชุมพร เกาะพร้าว ปลูกเลี้ยงได้ดีในอากาศร้อนชื้น
ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม

Paph. godefroyae var. *angthong*

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

The stem is medium length, with white mottled flowers,
and is believed to be a natural hybrid between
Paph.niveum and *Paph.leucochilum*. It is found in the
Angthong Islands, Surat Thani Province, and in the south
of Thailand only. The name varies according to habitat
such as Khao Chumphon and Ko Prao. It thrives in hot and
humid climates, and flowers from January to May.

รองเท้านารีเหลืองกระบี่

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
ก้านดอกยาว ถิ่นกำเนิดอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยในจังหวัด
กระบี่และจังหวัดพังงา ที่ระดับความสูง 250 เมตรจาก
น้ำทะเล สามารถปลูกเลี้ยงได้ง่ายในทุกสภาพแวดล้อม ตั้งแต่
หน้าผา ชายฝั่งทะเล ป่าดิบชื้น จนบนภูเขาทางภาคเหนือ ออกดอก
ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม

Paph. exul

Lady's Slipper: single flower; green leaves;
medium size plant.

It has a long stem and is endemic to the south of
Thailand in Krabi and Phangnga provinces. It can be
found at elevations of 250 m above sea level. It thrives
in all terrains from steep coastal cliffs, at ground level
or on the mountains of the north, and flowers from
January to March.

รองเท้านารีชาวพังงา

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดเล็ก
ดอกมีขนาดเล็ก ก้านยาว มีดอกสีขาวมีรอยแต้มสีม่วงแดง
ด้านในของปาก และมีกลิ่นหอม ถิ่นกำเนิดอยู่ทางตอนใต้ของ
ประเทศไทยที่เขานางหงส์ จังหวัดพังงา ที่ระดับความสูง 350-
450 เมตรจากน้ำทะเล สามารถปลูกเลี้ยงได้ดีในที่ที่มีอากาศร้อน
ในภาคใต้มาถึงภาคกลางของประเทศไทย ออกดอกระหว่าง
เดือนมีนาคม-พฤษภาคม

Paph. thaianum

Lady's Slipper: single flower with mottled leaves;
small size plant.

The flowers are small in size, with a long stem, white
blooms mottled with magenta spots on the pouch, and
a fragrance. It is endemic to the south of Thailand at
Khao Nang Hong mountains, Phangnga Province, at
elevations of 350–450 m above sea level. It thrives in
the humid tropical climate of the south and central
Thailand, and flowers from March to May.

รองเท้านารีเวศย์วรุฒม์ หรือ ดอยตุงกาญจน์

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบสีเขียว ต้นขนาดกลาง
ลักษณะต้นคล้ายกับรองเท้านารีดอยตุง แต่ลักษณะดอกคล้าย
Paph. barbigerum มีกลีบแคบ ก้านยาวประมาณ 20-25 ซม.
พบบริเวณดอยหัวหมัดในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก และจังหวัด
กาญจนบุรี ที่ระดับความสูง 500-750 เมตร เหนือระดับน้ำ
ทะเล สามารถปลูกเลี้ยงได้ดีในที่ที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่าง
เดือนสิงหาคม-กันยายน

Paph. vejvarutianum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium
size plant.

It is similar to the *Paph. charlesworthii* though the
flower resembles the *Paph. barbigerum*. It has
narrow petals, a long stem of 20-25 cm. It is endemic
to Doi Hua Mot, Umphang District, Tak Province, and
Kanchanaburi Province, and can be found at elevations
of 500-750 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from August to September.

รองเท้านารีเหลืองตรังบก

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ดอกกลม ต้นขนาดกลาง
ก้านดอกสั้น ลักษณะเด่นของดอกขาวมักจะมีลายประจุดต่อ
กันชัดเจน พบทางภาคใต้ของประเทศไทย ที่ระดับความสูง 100
เมตร เหนือระดับน้ำทะเล และมีคุณสมบัติทนต่ออากาศร้อนได้ดี
ออกดอกระหว่างเดือนมิถุนายน-กันยายน

Paph. godefroyae

Lady's Slipper: single round flower; mottled leaves,
medium size plant.

It has a short stem, white flowers with vivid mottled
spots. It can be found in the south of Thailand at
elevations of 100 m above sea level. It is sturdy and
withstands heat well. Flowers from June to September.

รองเท้านารีดอยตุง

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยวใบเขียว ต้นขนาดกลาง

รองเท้านารีที่ดอกมีสีชมพูสวย จนได้รับฉายาว่า รองเท้านารีสีชมพูที่สวยงามที่สุดชนิดหนึ่ง พบที่บริเวณผาหินปูน “ผาฮู้” ในพื้นที่ป่าดั้งเดิมของดอยตุง จังหวัดเชียงรายเป็นที่แรก ต่อมาพบที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ส่วนในต่างประเทศ พบที่รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย เมียนมา และทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ที่ระดับความสูง 1,200-1,600 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีในที่ที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม

Paph. charlesworthii

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium size plant.

Its striking pink blossom have earned this orchid the reputation as one of the most beautiful pink Lady's Slipper orchid species. It was first found in the limestone cliffs of Pha Hung in the primary forests of Doi Tung, Chiang Rai Province, then later at Chae Hom District, Lampang Province. It can also be found in Assam State, India, in Myanmar, and in the southwest of China at elevations of 1,200-1,600 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from September to October.

รองเท้านารีเหลืองตรัง

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง

ดอกใหญ่สีเหลืองและกลีบดอกส่วนปากที่คล้ายรองเท้านารีจะไม่มีจุด
ก้านดอกไม่ยาว พบขึ้นบนเขาหินปูนที่ระดับ 6-100 เมตร
เหนือระดับน้ำทะเลกระจายพันธุ์ในภาคใต้ ตั้งแต่จังหวัดพังงาถึง
จังหวัดสตูล หมู่เกาะฝั่งอันดามัน และหมู่เกาะลันกาวิในประเทศ
มาเลเซีย มีคุณสมบัติทนร้อน สามารถปลูกเลี้ยงได้ดีในภาคใต้
จนถึงภาคกลางของประเทศไทย ออกดอกระหว่างเดือน
เมษายน-กรกฎาคม

Paph. leucochilum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

The large yellow flower and the pouch is not mottled. It
has a short stem, and can be found in the limestone cliffs
at elevations of 6-100 m above sea level, in various
southern provinces from Phangnga to Satun, on islands
along the Andaman coast and on Langkawi in Malaysia. It
withstands heat, and grows easily in the south and central
Thailand. Flowers from April to July.

รองเท้านารีเกาะช้าง

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบหลาย ต้นขนาดกลาง

ลูกผสมธรรมชาติระหว่างรองเท้านารีคางกบคอด่างกับรองเท้านารีคางกบ ก้านดอกยาว แรกพบที่บริเวณเกาะช้างจึงตั้งชื่อตามแหล่งที่มา ยังพบในพื้นที่อื่น ๆ ทางภาคตะวันออกของประเทศไทย ตลอดจนถึงพม่าและเวียดนามตอนใต้ สามารถปลูกเลี้ยงได้ดีทั้งในที่อากาศร้อนและเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม

Paph. x siamense

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium size plant.

This is a natural hybrid between the *Paph. appletonianum* and *Paph. callosum*. It has a long stem. It can also be found in other parts of eastern Thailand and in Cambodia and southern Vietnam. It thrives in both tropical and cool climates, and flowers from September to October.

รองเท้านารีแดงกบคอดแดง

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
ลักษณะเด่นอยู่ที่ก้านดอกยาว มีความพลิ้วไหวสวยงาม พบ
ในภาคตะวันออกของประเทศไทย เช่น จังหวัดจันทบุรี ระยอง
ตราด และพบในต่างประเทศ เช่น จีน ตอนใต้ของเวียดนาม ลาว
และกัมพูชา สามารถปลูกลงเลี้ยงได้ดีทั้งในที่อากาศร้อนและเย็น
ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม

Paph. appletonianum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

It has a long stem that creates a gentle movement. Found
in the east of Thailand including Chantaburi, Rayong
and Trat provinces, and also in China, southern Vietnam,
Laos and Cambodia. It thrives in both tropical and cool
climates, and flowers from November to March.

รองเท้านารีฟานอย

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบหลาย ต้นขนาดกลาง
ลักษณะเด่นคือทรงดอกกลมใหญ่ พื้นขาวลายน้ำตาลแดง-ดำ
มักมีก้านดอกสั้นและอ่อน และดอกบานวางอยู่บนใบ พบใน
ประเทศไทยที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแจ้ห่ม
อำเภองาว จังหวัดลำปาง และจังหวัดพะเยา ส่วนในต่างประเทศ
พบในรัฐอัสสัมของประเทศอินเดีย เมียนมา และตอนกลาง
มณฑลยูนนาน จีน ที่ระดับความสูง 900-1,500 เมตร เหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกได้ดีในที่ที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
พฤษภาคม-มิถุนายน

Paph. bellatulum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

It has a large, round white flower, mottled with dark magenta spots. It has a short, soft stem, and the bloom lies right on the leaves. It can be found in Chiang Dao District, Chiang Mai Province, Chae Hom and Ngao districts in Lampang Province and in Phayao Province. It can also be found in Assam State in India, in Myanmar and central Yunnan in China at elevations of 900-1,500 m above sea level. It thrives in cool temperatures and flowers from May to June.

รองเท้านารีแดงทาบ

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง ก้านยาว
พบการกระจายพันธุ์กว้างขวางตามป่าดิบชื้นในภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะดอกจะแตกต่างกันในแต่ละแหล่ง
ที่พบ ในประเทศไทยพบที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
และภาคใต้ ส่วนในต่างประเทศพบที่กัมพูชา เวียดนาม และลาว
ที่ระดับความสูง 300-1,300 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกได้
ทั่วไป ออกดอกระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน

Paph. callosum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves, medium size
plant with long stalk.

Can be widely found in tropical forests in Southeast Asia.
The flowers differ according to habitat. In Thailand it can
be found in the north, northeast and the south. It is also
found in Cambodia, Vietnam and Laos at elevations
of 300-1,300 m above sea level. It is easily grown
anywhere, and flowers from April to June.

รองเท้านารีเหลืองปราจีน

รองเท้านารี : ดอกช่อ ใบลาย ก้านยาวปานกลาง
ทรงดอกกลมสีเหลือง พบในจังหวัดปราจีนบุรี กาญจนบุรี และ
แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ในต่างประเทศ
พบที่เมียนมา ลาว กัมพูชา แถบตอนเหนือของเวียดนาม และทาง
ตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ที่ระดับความสูง 10 - 600 เมตรเหนือ
ระดับน้ำทะเล เติบโตได้ดีในอากาศร้อน ออกดอกระหว่างเดือน
มีนาคม - พฤษภาคม

Paph. concolor

Lady's Slipper: multiflower; medium stem, medium
size plant.

It has round yellow flowers and can be found in Prachin -
buri and Kanchanaburi provinces and in the northeast
of Thailand. It can also be found in Myanmar, Laos,
Cambodia, northern Vietnam and the southwest of
China, at elevations of 10-600 m above sea level. It
thrives in tropical climates, and flowers from March
to May.

รองเท้านารีเหลืองเลย

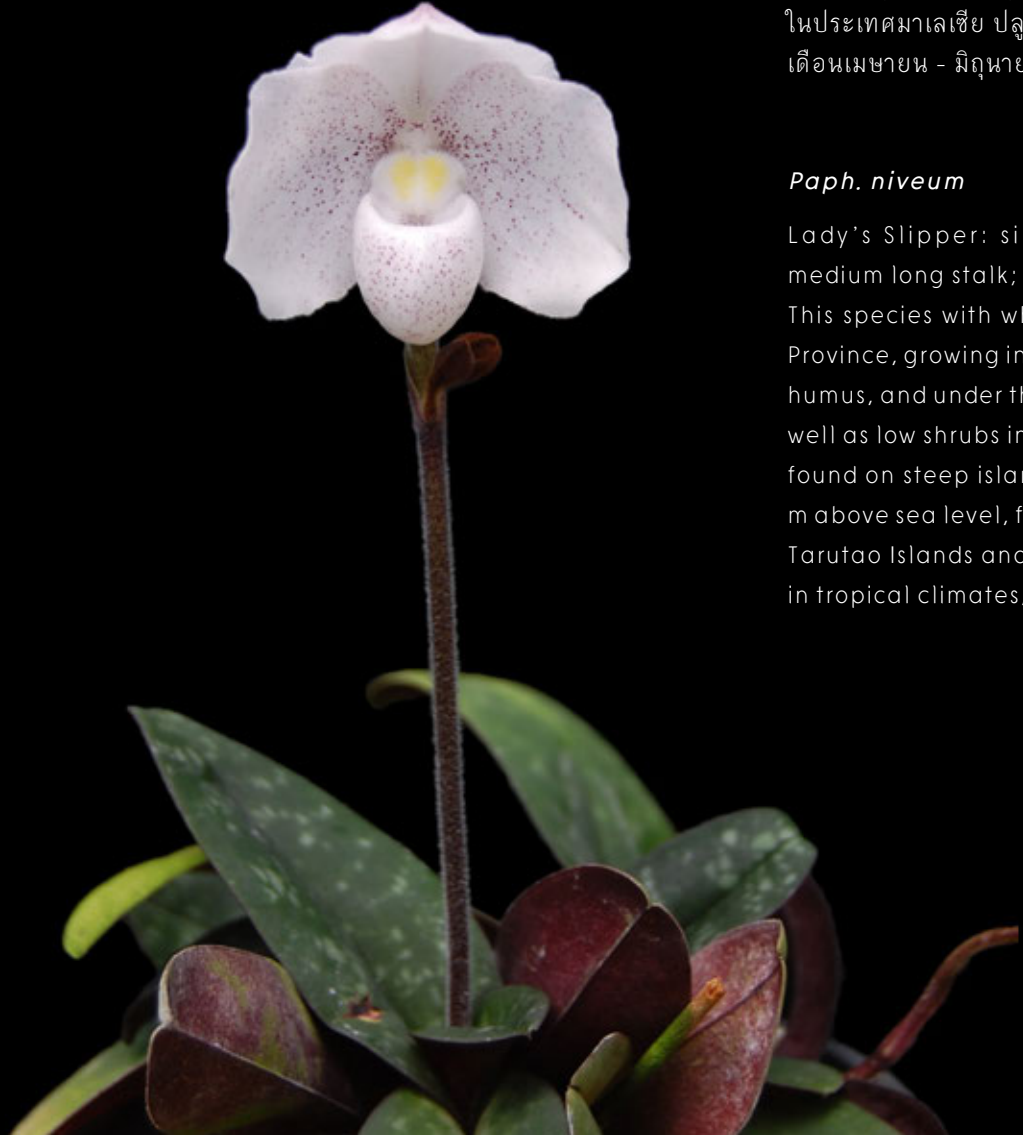
รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ก้านยาว ต้นขนาดกลาง
ดอกมีสีม่วง พบขึ้นบนดินหรือตามซอกหินในป่าดิบเขาทางภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ลาว เวียดนาม และตะวันตก
เฉียงใต้ของจีน ที่ระดับความสูง 700-1,800 เมตรเหนือระดับ
น้ำทะเล ปลูกได้ดีในที่ที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
มกราคม - เมษายน

Paph. hirsutissimum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; long stalk;
medium size plant.

This orchid with purple flowers can be found as a terres-
trial or in rocks in the evergreen forests of the northeast
of Thailand, Laos, Vietnam and the southwest of China,
at elevations of 700-1,800 m above sea level. It thrives
in cool temperatures, and flowers from January to April.

รองเท้านารีขาวสตูล

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ก้านยาวปานกลาง ต้นขนาดกลาง ดอกมีสีขาว มีถิ่นกำเนิดที่จังหวัดสตูล พบขึ้นตามรอยแยกของหินซึ่งปกคลุมด้วยมอสหรือซากใบไม้ที่ผุพังทับถม และตามซอกหินบริเวณที่อยู่ในร่มเงาของชะง่อนหิน ตลอดจนถึงตามฟุ่มไม้เตี้ย ๆ ในภูเขาหินปูนที่อยู่ติดชายฝั่งทะเล อีกทั้งยังพบตามเกาะที่มีหน้าผาสูงชันที่ระดับความสูง 10-200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล พื้นที่กระจายพันธุ์ครอบคลุมตั้งแต่จังหวัดตรังถึงจังหวัดสตูล บริเวณหมู่เกาะตะรุเตา และบริเวณหมู่เกาะลังกาวีในประเทศมาเลเซีย ปลูกได้ดีที่มีอากาศร้อน ออกดอกระหว่างเดือนเมษายน - มิถุนายน

Paph. niveum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium long stalk; medium size plant.

This species with white flowers is endemic to Satun Province, growing in rock cracks covered with moss or humus, and under the shade of overhanging cliffs as well as low shrubs in coastal limestone hills. It is also found on steep island cliffs at elevations of 10-200 m above sea level, from Trang to Satun provinces, on Tarutao Islands and Langkawi in Malaysia. It thrives in tropical climates, and flowers from April to June.

รองเท้านารีเมืองกาญจน์ หรือ รองเท้านารีหนวดฤๅษี

รองเท้านารี : ดอกช่อ ใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
ลักษณะเด่นคือใบที่เขียวและหนา ออกดอกเป็นช่อ ลำต้นใหญ่
พบกระจายพันธุ์ในจังหวัดกาญจนบุรี มักขึ้นบนคาบไม้และ
ซอกหินในเขาหินปูนบนพื้นที่สูง เช่น ดอยเชียงดาว จังหวัด
เชียงใหม่ อำเภอแจ้ห่ม อำเภองาว จังหวัดลำปาง อำเภออุ้มผาง
จังหวัดตาก จนถึงจังหวัดกาญจนบุรี ในต่างประเทศพบการ
กระจายพันธุ์ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย เมียนมา และลาว
ปลูกได้ในที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมิถุนายน-
กรกฎาคม

Paph.parishii

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; large size plant.
Its outstanding feature is its thick green leaves and
multiflower. It is has a sturdy stem, and can be found in
Kanchanaburi Province, usually on tree branches and
craggy rocks high up in limestone hills such as Doi Chiang
Dao, Chiang Mai Province, Chae Hom and Ngao districts
in Lampang Province, Umphang District in Tak Province all
the way to Kanchanaburi Province. It can also be found
in Assam State in India, in Myanmar and Laos. It thrives in
cool temperatures, and flowers from June to July.

รองเท้านารีปีกแมลงปอ หรือ รองเท้านารีสุชะกุล

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
ดอกสีเขียวจุดน้ำตาล มีกลีบดอกคล้ายปีกของแมลงปอ พบอยู่บน
ซากใบไม้ผุและดินร่วนปนทรายตามริมลำธารที่มีร่มเงาปานกลาง
พบการกระจายพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
และลาว ที่ระดับความสูง 250-1,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล
ชอบอากาศเย็น ปลูกเลี้ยงได้ที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
มีนาคม-เมษายน และ สิงหาคม-กันยายน

Paph. sukhakulii

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

A green flower with mottled brown spots. Its petals
resemble a dragonfly's wings. It is a terrestrial found
on humus-covered sandy soil by shady streams
with a moderate tree canopy. It is found widely in
the northeast of Thailand and in Laos at elevations
of 250-1,000 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from March to April and
August to September.

รองเท้านารีอินทนนท์

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง ส่วนใหญ่ดอกมีสีเขียว ส้ม น้ำตาลแก่อ่อนต่างกันไปตามแหล่งที่พบ พบที่ดอยอินทนนท์ ดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ดอยแม่ฮูดอ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ ภูหลวง จังหวัดเลย ในต่างประเทศพบที่รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย ลาว เวียดนาม และทางภาคใต้ของจีน ที่ระดับความสูง 1,400–2,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกได้ดีในที่ที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มีนาคมในต่างประเทศได้ปรับปรุงพันธุ์รองเท้านารีชนิดนี้เป็นรองเท้านารีลูกผสมเชิงซ้อน (รองเท้านารีคอมเพล็กซ์) ให้ดอกขนาดใหญ่และสวยงาม

Paph. villosum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium size plant.

The flowers are green, orange and light to dark brown depending on the habitat. It is found on Doi Inthanon, Doi Chiang Dao in Chiang Mai Province, Doi Mae U Kho in Mae Hong Son Province, and Phu Luang in Loei Province. It is also found in Assam State, India, in Laos, Vietnam and the south of China, at elevations of 1,400–2,000 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from November to March. In some countries a hybrid variety has been produced with beautiful large flowers.

รองเท้าหาวรีที่มีถิ่นกำเนิดและกระจายพันธุ์ในต่างประเทศ จำนวน 68 ชนิด
The 68 Lady's Slipper species found in other countries

ถิ่นกำเนิดในประเทศจีน 9 ชนิด
China 9 species

Paph. armeniacum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีสีเหลืองทองที่สวยงามที่สุดชนิดหนึ่ง พบในมณฑลยูนนาน
ของประเทศจีน และเวียดนามตอนเหนือ ที่ระดับความสูง 1,350-
2,050 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น
ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม – พฤษภาคม

Paph. armeniacum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

It is a species with one of the most beautiful golden
yellow flowers, and is found in Yunnan Province, China,
and in northern Vietnam, at elevations of 1,350-
2,050 m above sea level. It thrives in cool tempera-
tures, and flowers from March to May.

Paph. dianthum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
กลีบข้างสีเขียว กลีบบนสีขาว ส่วนใหญ่กลีบบนจะบิด พบในภาค
ตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน และภาคเหนือของเวียดนาม ที่
ระดับความสูง 600-1,450 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยง
ได้ดีที่อากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคม - กันยายน

Paph. dianthum

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; large size
plant.

The petals are green while the dorsal sepal is white
with a slight twist. It is found in the southwest of China
and in northern Vietnam at elevations of 600-1,450 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from July to September.

Paph. emersonii

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
ดอกสีขาว มีกลิ่นหอม กระจ่าใหญ่ พบในมณฑลยูนนานของ
ประเทศจีน และภาคเหนือของเวียดนาม ที่ระดับความสูง 550-
750 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น
ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน

Paph. emersonii

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium
size plant.

The white flower has a fragrance and a large
pouch. It is found in Yunnan Province in China and in
northern Vietnam at elevations of 550-750 m above
sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers
from January to April.

Paph. malipoense

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีชนิดนี้มีก้านยาวมาก กลีบดอกสีเขียว กระจเป่าใหญ่
ดอกใช้เวลานานในการพัฒนา ทั้งยังมีกลิ่นหอม พบบริเวณภาค
ใต้ของประเทศไทย และในเวียดนามที่ระดับความสูง 450-1,450
เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอก
ระหว่างเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์

Paph. malipoense

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This species has a very long stem, with green petals
and a large pouch. It takes a long time to flower, and
has a fragrance. It is found in the south of China and
in Vietnam at elevations of 450-1,450 m above sea
level. It thrives in cool temperatures, and flowers from
October to February.

Paph. micranthum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีสีชมพูที่สวยงามที่สุดชนิดหนึ่ง กระจ่ามีขนาดใหญ่ พบ
ในมณฑลยูนนานของประเทศจีนและภาคเหนือของเวียดนาม ที่
ระดับความสูง 460-1,600 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยง
ได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม

Paph. micranthum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This is known as one of the most beautiful pink Lady's
Slipper orchids, with a large pouch. It is found in
Yunnan Province in China and in northern Vietnam at
elevations of 460-1,600 m above sea level. It thrives
in cool temperatures, and flowers from March to May.

Paph. purpuratum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
พบที่ฮ่องกง ภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน และเวียดนาม
ที่ระดับความสูง 500-1,400 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยง
ได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคม- กันยายน

Paph. purpuratum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This can be found in Hong Kong, in the southeast of
China and in Vietnam at elevations of 500-1,400 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from July to September.

Paph. tigrinum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
กลีบข้างสีม่วง จัดอยู่ในกลุ่มรองเท้านารีชนิดที่ต้องการอากาศเย็น
พบในมณฑลยูนนาน ทางตะวันตกของประเทศจีน และทางภาค
เหนือของเมียนมา ที่ระดับความสูง 1,400-2,000 เมตร เหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น เมื่อนำมาปลูกในสภาพ
แวดล้อมที่คอยคั่งให้ดอกเพียงบางต้นเท่านั้น ออกดอกระหว่าง
เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม

Paph. tigrinum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium
size plant.

This species has purple petals, and requires a cool
climate. It is found in Yunnan Province in the west
of China, and in the north of Myanmar at elevations
of 1,400-2,000 m above sea level. It thrives in cool
temperatures. When cultivated in Doi Tung, however,
only some plants flowered. It flowers from June to July.

Paph. wardii

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบหลาย ต้นขนาดกลาง
กลีบดอกสีเขียวจุดสีน้ำตาล รองเท้านารีชนิดนี้ต้องการอากาศ
เย็น พบในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน และภาคเหนือ
ของเมียนมา ที่ระดับความสูง 1,200-1,500 เมตร เหนือระดับ
น้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
กุมภาพันธ์-เมษายน

Paph. wardii

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

It has green petals with mottled brown spots. It
requires a cool climate, and can be found in the
southwest of China and the north of Myanmar at
elevations of 1,200-1,500 m above sea level.
It thrives in cool temperatures, and flowers from
February to April

รองเท้านารีฟานหอยจีน

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
กลีบดอกสีครีมถึงสีเหลืองเข้ม จุดเล็กและจุดใหญ่กลีบกว้าง เดิม
มีชื่อเรียก *Paph. concobellatulum* พบในเขตเหวินซาน มณฑล
ยูนนานของประเทศจีน ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอก
ระหว่างเดือน มกราคม-มีนาคม

Paph. wenshanense

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

The wide petals range from off-white to intense yellow
with large and small mottled spots. Formerly known as
Paph. concobellatulum, it can be found in Wenshan
Autonomous Prefecture, Yunnan Province, China.
It thrives in cool temperatures, and flowers from
January to March.

ถิ่นกำเนิดและกระจายพันธุ์ในประเทศไทย จำนวน 11 ชนิด
Vietnam 11 species

Paph. barbigerum var. lockianum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
ในช่วงแรกที่เข้ามาในประเทศไทย ถูกเรียกชื่อว่า “รองเท้านารี
อินทนนท์คอแดง” เพราะมีลักษณะคล้ายกับรองเท้านารีอินทนนท์
แต่มีโคนต้นสีน้ำตาลแดง และมักถูกสับสนกับรองเท้านารี
Paph. coccineum โดยจุดสังเกตความแตกต่างคือ รองเท้านารี
Paph. barbigerum var. lockianum จะมีใบกว้างและหนากว่า
พบในประเทศไทยที่ระดับความสูง 300-1,200 เมตรเหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่าง
เดือนตุลาคม-ธันวาคม

Paph. barbigerum var. lockianum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium
size plant.

When this was first imported into Thailand, it was
called Inthanon Kho Daeng Lady's Slipper, since it was
similar to the Inthanon Lady's Slipper (*Paph villosum*),
but with a reddish brown tinge at the base of the plant,
and was often confused with the *Paph. coccineum*. The
distinctive characteristics of the *Paph. barbigerum var.*
lockianum are the wider and thicker leaves. It can be
found in Vietnam at elevations of 300-1,200 m above
sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers
from October to December

Paph. coccineum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง

ลักษณะเด่นของรองเท้านารี *Paph. coccineum* อยู่ที่ใบซึ่งบางและแคบ แตกต่างจากรองเท้านารี *Paph. barbigerum* var. *lockianum* ที่มีใบกว้างและหนา รองเท้านารีชนิดนี้พบในประเทศเวียดนามที่ระดับความสูง 600-1,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม

Paph. coccineum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium size plant.

The distinctive characteristic of the *Paph. coccineum* is the thin and narrow leaves, unlike the *Paph. barbigerum* var. *lockianum* which has wide and thick leaves. It can be found in Vietnam at elevations of 600-1,000 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from September to October.

Paph. delenatii

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
กลีบดอกสีชมพูอ่อน กระเป๋ากลมเล็ก พบทางภาคใต้ของประเทศ
เวียดนามที่ระดับความสูง 750-1,300 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล
ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-
มีนาคม

Paph. delenatii

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This orchid has light pink petals and a small pouch.
It is found in the south of Vietnam at elevations
of 750-1,300 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from January to March.

Paph. vietnamense

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
ดอกมีสีชมพูเข้ม พบได้เฉพาะทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม
ที่ระดับความสูง 350-550 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้
ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน

Paph. vietnamense

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

It has dark pink flowers, and can be found in the
north of Vietnam at elevations of 350-550 m above
sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers
from March to April.

Paph. x aspersum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
มีจุดสีน้ำตาลเข้มในกลีบบนสีน้ำตาลอ่อน ชอบขาว เป็นรองเท้านารีลูกผสมธรรมชาติระหว่าง *Paph. henryanum* และ *Paph. barbigerum* พบในประเทศเวียดนาม ออกดอกระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม

Paph. x aspersum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium size plant.

It has dark brown spots on light brown petals edged with white. It is a natural hybrid between *Paph. henryanum* and *Paph. barbigerum*, and can be found in Vietnam. It flowers from September to October.

Paph. helenae

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดเล็ก
รองเท้านารีชนิดนี้มีต้นและดอกขนาดเล็ก สีเหลือง พบในทางตอน
เหนือของประเทศเวียดนาม ที่ระดับความสูง 500-1,000 เมตร
เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่าง
เดือนกันยายน-พฤศจิกายน

Paph. helenae

Lady's Slipper: single flower; green leaves; small
size plant.

This orchid is small in size, with small yellow flowers.
It can be found in the north of Vietnam at elevations
of 500-1,000 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from September to
November.

Paph. tranlienianum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดเล็ก
ดอกมีกลีบบนสีขาวลายม่วง กลีบข้างหยักพลิ้ว พบได้เฉพาะทาง
ตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ที่ระดับความสูง 400-750
เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอก
ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มกราคม

Paph. tranlienianum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; small
size plant.

This orchid has a white dorsal sepal with purple wavy
petals. It can only be found in the north of Vietnam at
elevations of 400-750 m above sea level. It thrives
in cool temperatures, and flowers from November to
January.

Paph. hainanensis

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
ดอกมีลักษณะใกล้เคียงกับรองเท้านารีคางกบคอแดงและพบ
ทางตอนใต้ของประเทศเวียดนาม และจีน ที่ระดับความสูง 700-
2,000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น
ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มกราคม

Paph. hainanensis

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

Similar to the *Paph. appletonianum*, it is found in the
south of Vietnam and in China at elevations of 700-
2,000 m above sea level. It thrives in cool temperatures,
and flowers from November to January.

Paph. hangianum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
ดอกมีขนาดใหญ่มาก มีกลิ่นหอม พบทางตอนเหนือของประเทศ
เวียดนาม และตอนใต้ของจีน ที่ระดับความสูง 450-750 เมตร
เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่าง
เดือนเมษายน-พฤษภาคม

Paph. hangianum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium
size plant.

With very large size flowers and a fragrance, it is
found in the north of Vietnam and the south of China
at elevations of 450-750 m above sea level. It thrives
in cool temperatures, and flowers from April to May.

Paph. henryanum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบสีเขียว ต้นขนาดเล็ก
กลีบบนสีเขียวอ่อนจุดน้ำตาลเข้ม พบในประเทศเวียดนามตอน
เหนือ และในพื้นที่รอบๆ ชายแดนจีน ที่ระดับความสูง 900-
1,400 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น
ออกดอกระหว่างเดือนกันยายน - พฤศจิกายน

Paph. henryanum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; small
size plant.

This orchid has a green dorsal sepal with mottled
brown spots. It is found in the north of Vietnam and
along the border with China at elevations of 900-
1,400 m above sea level. It thrives in cool tempera-
tures, and flowers from September to November.

Paph. herrmannii

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบสีเขียว ต้นขนาดเล็ก
กลีบบนสีเขียวอ่อนระบายด้วยสีน้ำตาลกลางกลีบพบในภาคเหนือ
ของประเทศเวียดนาม ที่ระดับความสูง 700-900 เมตร เหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
สิงหาคม-กันยายน

Paph. herrmannii

Lady's Slipper: single flower; green leaves; small
size plant.

It has a green dorsal sepal with a brown centre, and
is found in the north of Vietnam at elevations of 700-
900 m above sea level. It thrives in cool temperatures,
and flowers from August to September.

ถิ่นกำเนิดในประเทศลาว จำนวน 3 ชนิด
Laos 3 species

Paph. rungsuriyanum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ตันแคระ
รองเท้านารีที่ต้นเล็กที่สุด กลีบข้างสีม่วง กลีบบนสีเขียวระบายม่วง
พบในตอนเหนือของประเทศลาว ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น
สามารถปลูกเลี้ยงและออกดอกตลอดปี

Paph. rungsuriyanum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; miniature size plant.

This is the smallest Lady's Slipper orchid, and has purple petals and a green dorsal sepal. It is found in the north of Laos. It thrives in cool temperatures, and flowers all year round.

Paph. barbigerum var. suriwongii

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดเล็ก

ดอกมีลักษณะคล้ายกับรองเท้านารี *Paph. barbigerum var. lockianum* แต่ชนิดนี้จะมีแนวปื้นสีน้ำตาลบนพื้นสีขาว ที่กลีบบนตาม พบในประเทศลาว ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม

Paph. barbigerum var. suriwongii

Lady's Slipper: single flower; green leaves; small size plant.

It is similar to the *Paph. barbigerum var. lockianum*, but this species has a brown tinge on a white dorsal sepal, and can be found in Laos. It thrives in cool temperatures, and flowers from September to October.

รองเท้านารีอินทนนท์ลาว

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
กลีบบนมีสีเขียวระบายสีชมพูและจุดสีน้ำตาลเข้ม พบทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศลาว และตอนเหนือของเวียดนาม ที่ระดับความสูง 900-1,100 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม

Paph. gratixianum var. *christiansonianum*

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium size plant.

It has a white dorsal sepal dappled with pink colour and dark brown spots. It can be found in the south-east of Laos and the north of Vietnam at elevations of 900-1,100 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from October to December.

ถิ่นกำเนิดในประเทศกัมพูชา จำนวน 1 ชนิด
Cambodia 1 variety

Paph. wolterianum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
ลักษณะดอกใกล้เคียงกับรองเท้านารีคางคกคอดแดง แตกต่างกัน
ที่ดอกมักจะสีเข้มกว่าและใบที่มีลายด่างชัดเจน ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มี
อากาศร้อน ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์

Paph. wolterianum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

It is similar to the *Paph. appletonium*, but can be
distinguished by its darker colours and mottled leaves.
It thrives in cool temperatures, and flowers from
January to February.

ถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดีย จำนวน 5 ชนิด

India 5 species

Paph. druryi

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
ดอกสีเหลืองมีขีดกลางที่กลีบทั้งสามกลีบ เป็นชนิดที่กอจะหลวม
เนื่องจากมีข้อห่าง พบในภาคใต้ของอินเดีย ที่ระดับความสูง
1,400-1,600 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศ
เย็น ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน

Paph. druryi

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium size plant.

This orchid has yellow flowers with a medial stripe through the petals and dorsal sepals, and has loose clump because of long internode. It can be found in the south of India at elevations of 1,400-1,600 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from March to April.

Paph. fairrieatum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีชนิดที่มีกลีบบนและกลีบข้างหยัก พบในเทือกเขา
หิมาลัยของอินเดียและภูฏาน ที่ระดับความสูง 1,400-2,200
เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอก
ระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม

Paph. fairrieatum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium
size plant.

This orchid has wavy petals and dorsal sepal, and
can be found in the Himalayas in India and Bhutan
at elevations of 1,400-2,200 m above sea level. It
thrives in cool temperatures, and flowers from October
to December.

Paph. insigne

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
สีดอกมีความหลากหลายพื้นสีเหลือง-เขียว พบในประเทศอินเดีย
บังคลาเทศ และเนปาล ที่ระดับความสูง 1,000-1,500 เมตร
เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอก
ระหว่างเดือนตุลาคม-มกราคม

Paph. insigne

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium
size plant.

This species has different colours with the basic greenish
yellow flower. It can be found in India, Bangladesh
and Nepal at elevations of 1,000-1,500 m above sea
level. It thrives in cool temperatures, and flowers from
October to January.

Paph. spicerianum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบเขียว ต้นขนาดกลาง

รองเท้านารีที่มีขีดสีม่วงที่กลางกลีบบน และหน้าโลที่หยักเป็นคลื่นสีม่วง พบในรัฐอัสสัมของประเทศอินเดีย เทือกเขาหิมาลัย ตะวันออกของภูฏาน เมียนมาและมณฑลยูนนานของจีน ที่ระดับความสูง 300-1,300 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม

Paph. spicerianum

Lady's Slipper: single flower; green leaves; medium size plant.

This species has a purple medial stripe through the dorsal sepal, and has a purple wavy staminode. It can be found in Assam State of India, in the Himalayas east of Bhutan, in Myanmar and Yunnan Province of China, at elevations of 300-1,300 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from September to October.

Paph. venustum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีชนิดนี้จะมีกระเป๋าที่มีลายคล้ายสมอง พบในรัฐอัสสัม
ของประเทศอินเดีย และทางตะวันออกเฉียงเหนือของบังคลาเทศ
ตลอดจนพื้นที่บนเทือกเขาหิมาลัยตะวันออกของภูฏาน เนปาล
และมณฑลยูนนานของจีน ที่ระดับความสูง 60-1,350 เมตร
เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอก
ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม

Paph. venustum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This species has a pouch that is mottled in a brain-like
patter. It can be found in Assam State of India and in
the northeast of Bangladesh, in the Himalayas east of
Bhutan, Nepal, and in Yunnan Province of China, at
elevations of 60-1,350 m above sea level. It thrives
in cool temperatures, and flowers from January to
March.

ถิ่นกำเนิดในประเทศอินโดนีเซีย จำนวน 22 ชนิด
Indonesia 22 species

Paph. celebesensis

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบหลาย ต้นขนาดกลาง
ดอกคล้ายรองเท้านารีคางคกแดงอีกชนิดหนึ่ง มีใ้จุดใหญ่ที่
โคนกลีบเล็กน้อย ใบมีลายเหลือบสีน้ำตาลอ่อน พบในประเทศ
อินโดนีเซีย ที่ระดับความสูง 1,850 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล
ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-
มีนาคม

Paph. celebesensis

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

It is similar to the *Paph. appletonianum*, with a large wart at the base of the petals. The leaves are mottled with a light brown shading. It can be found in Indonesia at elevations of 1,850 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from February to March.

Paph. curtisii

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
กลีบข้างมีจุดขนาดเล็กสีน้ำตาลจำนวนมาก พบในเกาะสุมาตรา
ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-
มีนาคม

Paph. curtisii

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

The petals are covered with small brown spots. It can
be found in Sumatra. It thrives in cool temperatures,
and flowers from January to March.

Paph. dayanum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ตันขนาดกลาง
กลีบบนแหลมขนาดเล็ก พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ
เกาะบอร์เนียว ที่ระดับความสูง 300-1,450 เมตร เหนือระดับ
น้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
มีนาคม - พฤษภาคม

Paph. dayanum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

It has a tapered dorsal sepal, and can be found in
the northeast of Borneo at elevations of 300-1,450 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from March to May.

Paph. gardineri

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง

รองเท้านารีชนิดที่พบในเกาะนิวกินี ที่ระดับความสูง 1,700 เมตร
เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอก
ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม

Paph. gardineri

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; medium
size plant.

This species is endemic to New Guinea and can be
found at elevations of 1,700 m above sea level. It
thrives in cool temperatures, and flowers from January
to March.

Paph. gigantifolium

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
ทรงดอกแปลก กลีบข้างงอมน้วน พบในเกาะสุลาเวสี ที่ระดับความ
สูง 700-1,000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มี
อากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน

Paph. gigantifolium

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; large size
plant.

This species has a strange shape, with curvy petals. It
is endemic to Sulawesi and can be found at elevations
of 700-1,000 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from April to June.

Paph. glanduliferum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง

รองเท้านารีที่มีกลีบข้างบิดเป็นริ้ว พบในเกาะนิวกินี ที่ระดับความสูง 1,700 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน

Paph. glanduliferum

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; medium size plant.

This species has twist petals, is endemic to New Guinea and can be found at elevations of 1,700 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from March to April.

Paph. glaucophyllum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีชนิดที่ดอกทยอยบานอย่างต่อเนื่อง พบในเกาะ
สุมาตราและเกาะชวา ที่ระดับความสูง 200-700 เมตรเหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศร้อน ออกดอกต่อเนื่อง
ตลอดปี

Paph. glaucophyllum

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; medium
size plant.

This species gradually open but continuously bloom.
It is endemic to Sumatra and Java, and can be found
at elevations of 200-700 m above sea level. It thrives
in hot temperatures, and flowers all year round.

Paph. hookerae

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
ใบลายชัดเจน ก้านยาวมาก พบในเกาะบอร์เนียว ที่ระดับความสูง
300-800 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศทั้ง
ร้อนและเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน

Paph. hookerae

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

The leaves are clearly mottled, with a very long stem.
It can be found in Borneo at elevations of 300-800 m
above sea level. It thrives in both hot and cool tem-
peratures, and flowers from March to April.

Paph. javanicum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีที่มีกลีบแคบ มีทรงดอกที่หลากหลาย พบในเกาะชวา
และเกาะบอร์เนียว ที่ระดับความสูง 950-2,000 เมตรเหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น เลี้ยงยาก ออกดอก
ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

Paph. javanicum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This species has narrow petals, and different flower
shapes. It can be found in Java and Borneo at
elevations of 950-2,000 m above sea level. It thrives
in cool temperatures, It is difficult to grow, and flowers
from February to April.

Paph. kolopakingii

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
ขนาดต้นใหญ่มาก พบในจังหวัดกาลิมันตันกลางของเกาะ
บอร์เนียว ที่ระดับความสูง 600-1,000 เมตร เหนือระดับน้ำ
ทะเล สามารถปลูกได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
มีนาคม - พฤษภาคม

Paph. kolopakingii

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; large size
plant.

This is a very large species that can be found in Central
Kalimantan, Borneo, at elevations of 600-1,000 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from March to May.

Paph. liemianum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีที่มีดอกทยอยบานอย่างต่อเนื่อง พบได้ทางตอนเหนือ
ของเกาะสุมาตรา ที่ระดับความสูง 600-1,100 เมตรเหนือระดับ
น้ำทะเล สามารถปลูกได้ทั่วไป ออกดอกต่อเนื่องตลอดปี

Paph. liemianum

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; medium
size plant.

This species gradually open but continuously bloom. It
can be found in the north of Sumatra at elevations of
600-1,100 m above sea level. It is easy to grow, and
flowers all year round.

Paph. mastersianum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ตันขนาดกลาง

รองเท้านารีชนิดที่มีสีแปลก พบในหมู่เกาะโมลุกกาและเกาะซุนดา ที่ระดับความสูง 900-2,000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกลีียงใต้ที่มีอากาศเย็น ปลูกลีียงยาก ออกดอกระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-เมษายน

Paph. mastersianum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium size plant.

This species has unusual colorations, and can be found on the islands of Molucca and Sunda at elevations of 900-2,000 me above sea level. It thrives in cool temperatures. It is difficult to grow, and flowers from February to April.

Paph. moquetteanum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
รองเท้านารีที่มีดอกทยอยบานอย่างต่อเนื่อง พบทางตะวันตกเฉียง
ใต้ของเกาะชวา ที่ระดับความสูง 300 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล
ปลูกเลี้ยงได้ดีทั่วไป ออกดอกต่อเนื่องตลอดปี

Paph. moquetteanum

Lady's Slipper; multiflower; green leaves; large size
plant.

This species gradually open but continuously bloom. It
can be found in the southwest of Java at elevations of
300 m above sea level. It can be grown in all climates,
and flowers all year round.

Paph. praestans

รองเท้านารี : ดอกช่อ ใบเขียว ต้นขนาดกลาง
ออกดอกเป็นช่อสลับบิด พบในเกาะนิวกินี ที่ระดับความสูง 200
เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีทั่วไป ออกดอกระหว่าง
เดือนมกราคม-เมษายน

Paph. praestans

Lady's Slipper: multiflower, green leaves; medium
size plant.

The multiflower has blooms with spiral petals. It can
be found on New Guinea at elevations of 200 m above
sea level. It can be grown in all climates, and flowers
from January to April.

Paph. primulinum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีที่มีดอกทยอยบานอย่างต่อเนื่อง พบทางเหนือของ
เกาะสุมาตรา ที่ระดับความสูง 5-500 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล
ปลูกเลี้ยงได้ดีทั่วไป ออกดอกต่อเนื่องตลอดปี

Paph. primulinum

Lady's Slipper: multiflower, green leaves; medium
size plant.

This species gradually open but continuously bloom.
It can be found in the north of Sumatra at elevations
of 5-500 m above sea level. It can be grown in all
climates, and flowers all year round.

Paph. sanderianum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
กลีบช้ำยาวได้ถึง 100 เซนติเมตร พบบนเกาะบอร์เนียว ที่ระดับ
ความสูง 100-500 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลุกเลี้ยงได้ดี มี
อากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม

Paph. sanderianum

Lady's Slipper: multiflower, green leaves; large size
plant.

The petals can be as long as 100 cm. It can be found
in Borneo at elevations of 100-500 m above sea
level. It thrives in cool temperatures, and flowers from
January to March.

Paph. supardii

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง
กลีบข้างงอไม่เป็นระเบียบ พบบนเกาะบอร์เนียว ที่ระดับความสูง
600-900 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น
ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-มิถุนายน

Paph. supardii

Lady's Slipper: multiflower, green leaves; medium
size plant.

The petals are curved irregularly. It can be found in
Borneo at elevations of 600-900 m above sea level. It
thrives in cool temperatures, and flowers from March
to June.

Paph. superbiens

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีที่มีกระเป๋าใหญ่มาก พบในช่องแคบมะละกา และเกาะ
สุมาตรา ที่ระดับความสูง 900-1,300 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล
ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมิถุนายน-
กรกฎาคม

Paph. superbiens

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

This species has a very large pouch. It can be found in
the Malacca Strait area and in Sumatra at elevations
of 900-1,300 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from June to July.

Paph. tonsum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีที่มีสีดอกที่แปลก พบในหมู่เกาะบอร์เนียวและเกาะ
สุมาตราที่ระดับความสูง 1,000-1,800 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล
ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-
เมษายน

Paph. tonsum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

This species has unusual colorations, and can be found
in Borneo and Sumatra at elevations of 1,000-1,800 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from January to April.

Paph. victoria-mariae

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง

รองเท้านารีที่มีดอกทยอยบานอย่างต่อเนื่อง พบบนเกาะสุมาตรา ที่ระดับความสูง 2,000–2,200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล เป็นชนิดที่ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น และเลี้ยงยาก ออกดอกต่อเนื่องตลอดปี

Paph. victoria-mariae

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; medium size plant.

This species gradually open but continuously bloom. It can be found in Sumatra at elevations of 2,000–2,200 m above sea level. It is difficult to grow. It thrives in cool temperatures, and flowers all year round.

Paph. victoria-reginae

ชื่อพ้อง *Paph. chamberlianianum*

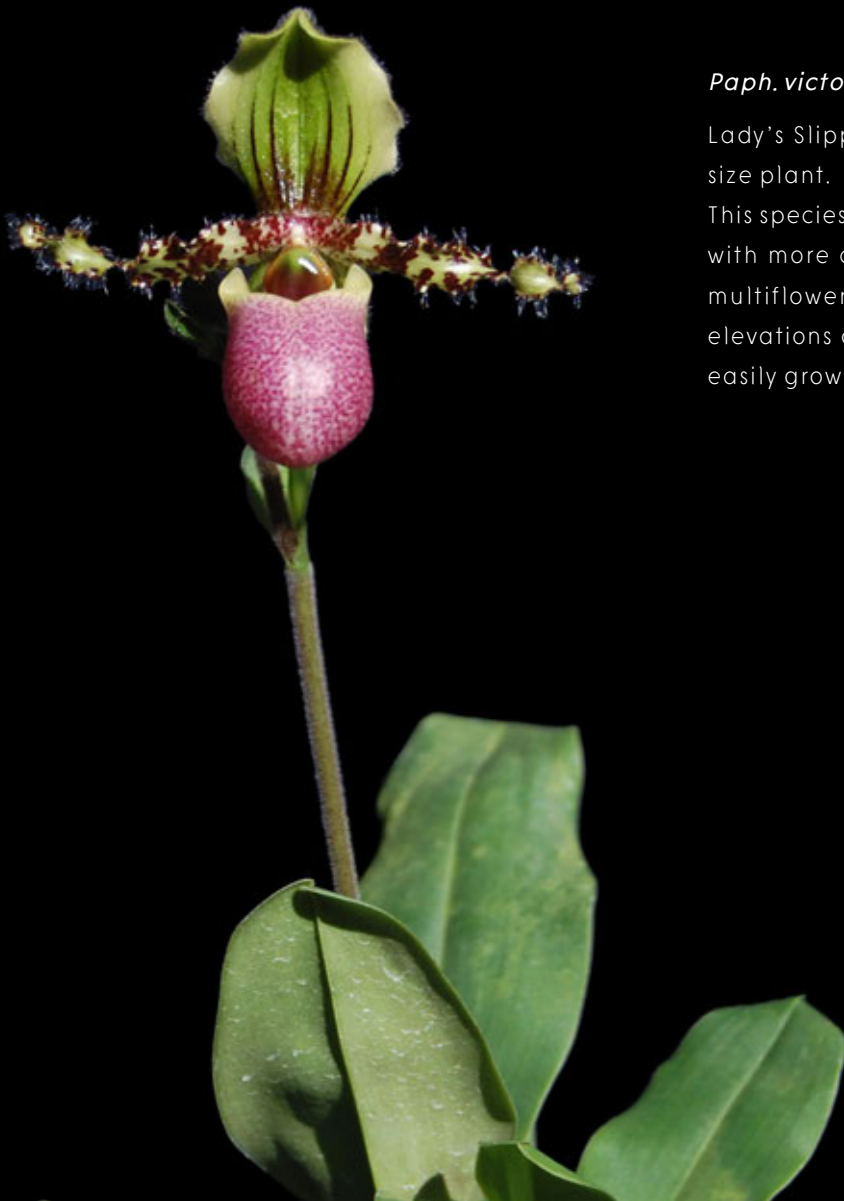
รองเท้านารี : ดอกช่อ ใบเขียว ต้นขนาดกลาง

รองเท้านารีที่มีดอกทยอยบานอย่างต่อเนื่อง มีระยะระหว่างดอกที่ชิดกว่าชนิดอื่นในกลุ่มดอกช่อ พบบนเกาะสุมาตรา ที่ระดับความสูง 600-800 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล เป็นชนิดที่ปลูกเลี้ยงได้ดีทั่วไป ออกดอกต่อเนื่องตลอดปี

Paph. victoria-reginae (Paph. chamberlianianum)

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; medium size plant.

This species gradually open but continuously bloom, with more closely spaced pedicels than any other multiflower species. It can be found in Sumatra at elevations of 600-800 m above sea level. It can be easily grown, and flowers all year round.

Paph. violascens

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีชนิดที่มีทรงกลีบข้างที่แปลก พบบนเกาะปาปัวนิวกินี ที่
ระดับความสูง 200-1,200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยง
ได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม

Paph. violascens

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

This species has unusual shaped petals, and can be
found in Papua New Guinea at elevations of 200-1,200 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from March to May.

ถิ่นกำเนิดในประเทศมาเลเซีย จำนวน 7 ชนิด
Malaysia 7 species

Paph. barbatum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
คล้ายรองเท้านารีคางภ มีลักษณะต่างจากตรงบริเวณกลีบข้าง
ที่มุมจะยกสูงกว่า พบในคาบสมุทรมลายู ที่ระดับความสูง 200-
1,300 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีทั่วไป ออกดอก
ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม

Paph. barbatum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

It is similar to the *Paph. callosum* but the petals are
set at a higher angle. It can be found in the Malay
Peninsula at elevations of 200-1,300 m above sea
level. It can be grown in all climates, and flowers
from April to May.

Paph. lawrenceanum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่ภูเขาคินาบาลู ก้านยาวแข็งแรง
นับเป็นสายพันธุ์ที่มีความสำคัญต่อการปรับปรุงพันธุ์รองเท้านารี
เพื่อการค้าในปัจจุบัน เนื่องจากให้ลูกผสม Maudiae ซึ่งเกิด
จากการผสมกับรองเท้านารีคางกบของไทย พบได้ที่ระดับความ
สูง 300-450 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีทั่วไป
ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม

Paph. lawrenceanum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

This species is endemic to Mount Kinabalu. It has a long
and sturdy stem, and has been one important com-
mercial mother plant of the Lady's Slipper orchid, with
the hybrid name is Maudiae, the cross between *Paph.*
lawrenceanum and *Paph. callosum*. It can be found
at elevations of 300-450 m above sea level. It can be
grown in any climate, and flowers from March to May.

Paph. lowii

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง
กลีบข้างสีม่วง พบในสหพันธรัฐมาลายา เกาะสุมาตรา เกาะชวา
เกาะสุลาเวสี และเกาะบอร์เนียว ที่ระดับความสูง 760-1,360
เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอก
ระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน

Paph. lowii

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; medium
size plant.

It has purple petals, and can be found in Federation
of Malaya, Sumatra, Java, Sulawesi and Borneo at
elevations of 760-1,360 m above sea level. It thrives
in cool temperatures, and flowers from April to June.

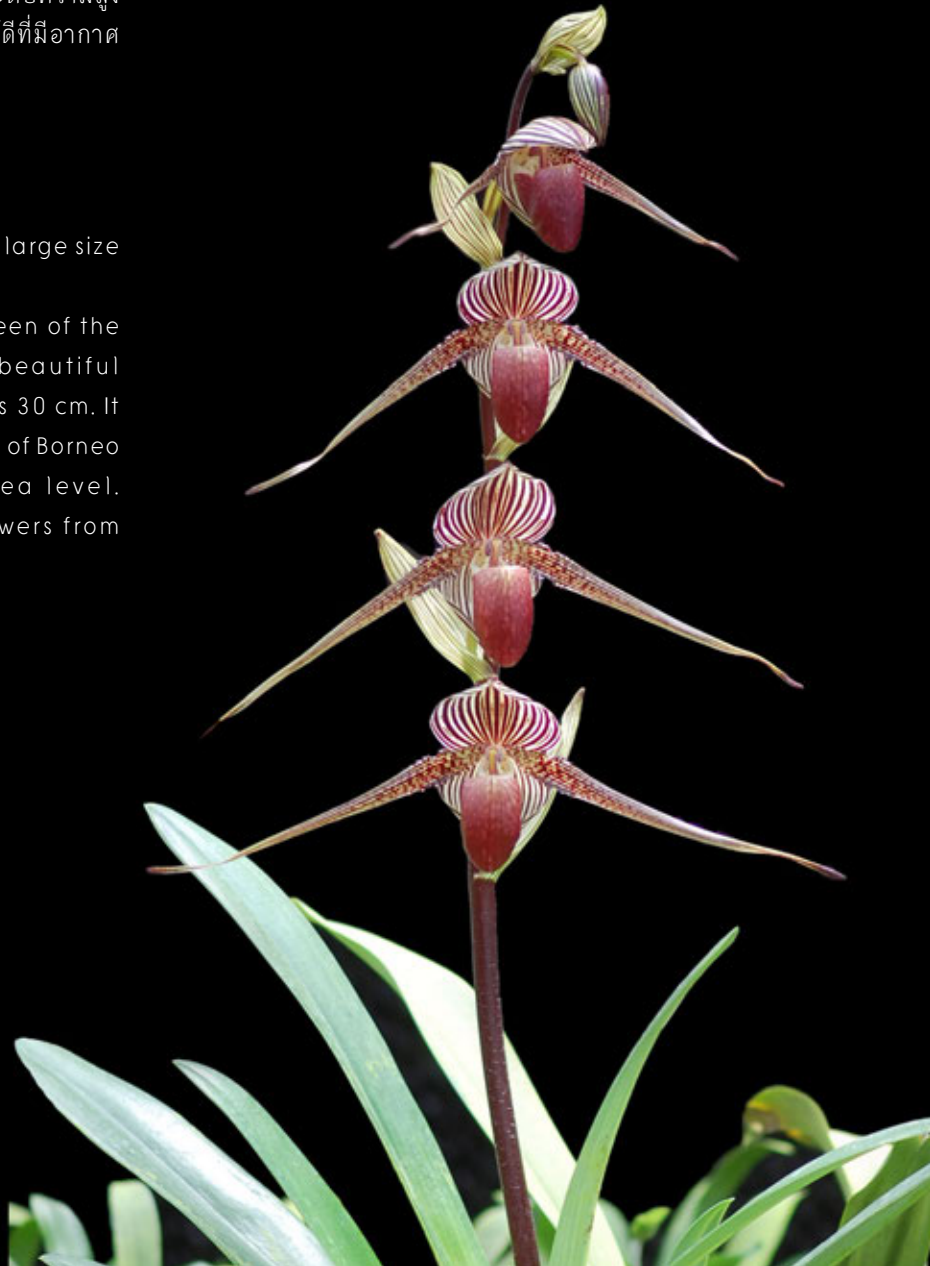
Paph. rothschildianum

รองเท้านารี : ดอกช่อ ใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
รองเท้านารีชนิดนี้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับให้เป็น “ราชินี
ของรองเท้านารี” เนื่องจากเป็นสายพันธุ์ที่ออกดอกเป็นช่อ
สง่าต้นที่สมบูรณ์จะมีดอกกว้างได้ถึง 30 ซม. พบในบริเวณ
ภูเขาคินาบาลู ทางภาคเหนือของเกาะบอร์เนียว ที่ระดับความสูง
500-900 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศ
เย็น ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

Paph. rothschildianum

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; large size
plant.

This species is acknowledged as the “Queen of the
Lady's Slipper Orchid” because of its beautiful
multiflower. Each bloom can be as wide as 30 cm. It
can be found on Mount Kinabalu, the north of Borneo
at elevations of 500-900 m above sea level.
It thrives in cool temperatures, and flowers from
February to April.

Paph. stonei

รองเท้านารี : ดอกช่อ ใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
ลักษณะดอกเป็นเอกลักษณ์ มีกลีบข้างที่ยาวและหยักโค้ง พบใน
รัฐซาราวักบนเกาะบอร์เนียว ที่ระดับความสูง 60-500 เมตรเหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
เมษายน-มิถุนายน

Paph. stonei

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; large size
plant.

It has unique long and wavy petals, and can be found
in Sarawak, Borneo, at elevations of 60-500 m above
sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers
from April to June.

Paph. volonteatum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบหลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีที่มีก้านดอกยาวมาก พบได้เฉพาะในรัฐซาบะฮ์ ทาง
ตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว ที่ระดับความสูง 60-2,300 เมตร
เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่าง
เดือนกรกฎาคม-กันยายน

Paph. volonteatum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This species has a very long stem, and can be found
only in Sabah, in the north of Borneo, at elevations
of 60-2,300 m above sea level. It thrives in cool tem-
peratures, and flowers from July to September.

Paph. virens

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ตันขนาดกลาง
รองเท้านารีที่เลี้ยงยากอีกชนิดหนึ่ง พบในภูเขาคินาบาลูของ
ประเทศมาเลเซีย ที่ระดับความสูง 900-1,650 เมตรเหนือระดับ
น้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
มีนาคม-เมษายน

Paph. virens

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This is another species that is difficult to grow. It can
be found on Mount Kinabalu, Malaysia at elevations
of 900-1,650 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from March to April.

ถิ่นกำเนิดในประเทศฟิลิปปินส์ จำนวน 10 ชนิด
The Philippines 10 species

Paph. acmodontum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
กลีบข้างสีชมพู กลีบบนแหลม พบในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ระดับ
ความสูง 1,000-1,500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้
ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม

Paph. acmodontum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; medium
size plant.

This species has pink petals and a tapered dorsal
sepal. It can be found in the Philippines at elevations
of 1,000-1,500 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from February to May.

Paph. adductum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
ดอกช่อสีน้ำตาลพบในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ระดับความสูง 1,250-
1,350 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น
ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม

Paph. adductum

Lady's Slipper; multiflower; green leaves; large size
plant.

This species has a brown multiflower, and can be found
in the Philippines at elevations of 1,250-1,350 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from January to May.

Paph. argus

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
กลีบข้างมีใผขนาดใหญ่ พบในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ระดับความสูง
1,150-1,600 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศ
เย็น ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน

Paph. argus

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

Its petals have large black spots, and can be found in
the Philippines at elevations of 1,150-1,600 m above
sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers
from March to April.

Paph. ciliolare

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีที่มีก้านใหญ่ มีจุดขนาดเล็กจำนวนมากบนกลีบข้าง พบ
ในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ระดับความสูง 300-1,800 เมตรเหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือน
มีนาคม-พฤษภาคม

Paph. ciliolare

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This species has a large stem, and heavily spotted
petals. It can be found in the Philippines at elevations
of 300-1,800 m above sea level. It thrives in cool
temperatures, and flowers from March to May.

Paph. fowliei

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดเล็ก
ดอกขนาดเล็ก กลีบข้างเล็กแคบ พบในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ระดับ
ความสูง 600-950 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มี
อากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน

Paph. fowliei

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves; small
size plant.

It is a small flower species with narrow petals, and can
be found in the Philippines at elevations of 600-950 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from January to April.

Paph. haynaldianum

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีที่มีกลีบข้างกางคล้าย *Paph. lowii* แต่มักมีสีอ่อนกว่า พบในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ระดับความสูง 1,400 เมตรจากน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน

Paph. haynaldianum

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; medium size plant.

The petals are similar to the *Paph. lowii*, but lighter in colour. It can be found in the Philippines at elevations of 1,400 m above sea level. It thrives in cool temperatures, and flowers from January to April.

Paph. hennisianum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ตันขนาดกลาง
กลีบดอกมีลักษณะมันวาว กลีบข้างมักจะม้วนไปด้านหลัง พบ
ในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ระดับความสูง 650-1,050 เมตรเหนือ
ระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่าง
เดือนมีนาคม-มิถุนายน

Paph. hennisianum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

Its petals are very shiny, and curve backwards. It can
be found in the Philippines at elevations of 650-
1,050 m above sea level. It thrives in cool tempera-
tures, and flowers from March to June.

Paph. philippinense

รองเท้านารี : ดอกช่อ ใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
ดอกไม้ลักษณะหลากหลาย มีคุณสมบัติทนร้อนได้ดี พบใน
ประเทศฟิลิปปินส์และเกาะบอร์เนียวในพื้นที่ทางตอนเหนือของ
ประเทศมาเลเซีย ที่ระดับความสูง 500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล
ปลูกเลี้ยงได้ดีทั่วไป ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน

Paph. philippinense

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; large size plant.

This species has many variation, and withstands heat well. It can be found in the Philippines and Borneo, the north of Malaysia at elevations of 500 m above sea level. It is easily grown in all climates, and flowers from January to April.

Paph. randsii

รองเท้านารี : ดอกช่อใบเขียว ต้นขนาดใหญ่
รองเท้านารีกลุ่มใบเขียวที่เลี้ยงยาก พบในเกาะมินดาเนา ที่ระดับ
ความสูง 400 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้ดีที่มีอากาศ
เย็น ออกดอกระหว่างเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม

Paph. randsii

Lady's Slipper: multiflower; green leaves; large size
plant.

This is a species of green leaves orchid that is difficult
to grow. It can be found in Mindanao at elevations of
400 m above sea level. It thrives in cool temperatures,
and flowers from May to July.

Paph. urbanianum

รองเท้านารี : ดอกเดี่ยว ใบลาย ต้นขนาดกลาง
รองเท้านารีกลีบข้างสีชมพู ต้นแข็งแรง พบในประเทศฟิลิปปินส์ ที่
ระดับความสูง 400-800 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ปลูกเลี้ยงได้
ดีที่มีอากาศเย็น ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน

Paph. urbanianum

Lady's Slipper: single flower; mottled leaves;
medium size plant.

This is a vigorous species with pink petals. It can be
found in the Philippines at elevations of 400-800 m
above sea level. It thrives in cool temperatures, and
flowers from March to April.

รางวัลยอดเยี่ยม
การประกวดกล้วยไม้
ชนิดแคตทิลลียา
เมืองระยอง
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

รองเท้านารี “สังวาลย์” The Sangwan Lady’s Slipper

นับแต่ปี 2537 ที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ เริ่มโครงการเพาะเลี้ยงรองเท้านารีในพื้นที่โครงการพัฒนาโดยตรงฯ เพื่อปลูกคืนสู่ป่าตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าโดยรวบรวมทั้งสายพันธุ์แท้และลูกผสมจากแหล่งต่าง ๆ จนรวมสายพันธุ์รองเท้านารีได้ทั้งสิ้น 85 ชนิด ตลอดจนทดลองเพาะพันธุ์ใหม่ ๆ ให้มีลักษณะพิเศษรองเท้านารีลูกผสมจำนวนมากให้ดอกสวยงาม ลักษณะสายพันธุ์โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้ส่งรองเท้านารีที่มีลักษณะดอกสวยงามโดดเด่นเข้าประกวด เปรียบเสมือนการยืนยันคุณลักษณะและคุณภาพของรองเท้านารีต้นที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้ขยายพันธุ์หรือผสมขึ้นมาเอง และดูแลเป็นอย่างดี อีกทั้งเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของและแหล่งที่มาของต้นที่ได้รับรางวัล มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระนามเดิมของสมเด็จพระเจ้า คือ “สังวาลย์” มาใช้ตั้งเป็นชื่อประจำต้นรองเท้านารีที่ได้รับประกาศนียบัตรเกียรตินิยมจากสมาคมพฤกษชาติแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์รวมทั้งสิ้น 101 รางวัล ณ ปี 2563

In 1994, the Mae Fah Luang Foundation under Royal Patronage (MFLF) introduced the Lady’s Slipper propagation programme at the Doi Tung Development Project (DTDP) in an attempt to return the orchids to the forests according to the royal wishes of Her Royal Highness Princess Srinagarindra the Princess Mother. A total of 85 species as well as hybrids from various locations were collected, and new varieties were propagated with unique characteristics. As a result, a large number of hybrids with beautiful blooms were submitted for competition, which helped to guarantee the characteristics and quality of the MFLF’s propagation programme that invested so much effort and care into its plants. In order to indicate its ownership and source, the MFLF requested royal permission to use the name “Sangwan” for all the trees that were awarded prizes from the Royal Horticultural Society of Thailand. As at 2020, there are a total of 101 awards.

เกียรตินิยมของกล้วยไม้

การตัดสินให้คะแนนกล้วยไม้ พิจารณาโดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรหรือสมาคมที่เกี่ยวข้องด้วยการพฤกษศาสตร์ ซึ่งได้รับการยอมรับในระดับสากล เช่น ราชสมาคมพฤกษชาติของอังกฤษ (Royal Horticultural Society : RHS) สมาคมกล้วยไม้อเมริกัน (American Orchid Society : AOS) หรือของประเทศไทยคือ สมาคมพฤกษชาติแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (Royal Horticultural Society of Thailand : RHT) เกณฑ์การตัดสินโดยทั่วไปมักจะพิจารณาจากสามปัจจัยหลัก ได้แก่ ความรู้และประสบการณ์ของกรรมการ รายละเอียดของกล้วยไม้ เช่น รูปทรงดอก ข้อดอก สีสีน ลักษณะต้น และคุณภาพของกล้วยไม้ที่ส่งเข้าประกวด ซึ่งเปรียบเทียบกับกล้วยไม้ชนิดเดียวกัน หรือที่เคยได้รับการตัดสินมาแล้ว

เกณฑ์การให้คะแนนและประกาศนียบัตรเกียรตินิยมแก่กล้วยไม้ที่ได้รางวัลของสมาคมกล้วยไม้ต่าง ๆ ทั่วโลกทั้งในประเทศไทย โดยทั่วไปมีมาตรฐานคล้ายคลึงกัน แบ่งได้ดังนี้ First Class Certificate (FCC) 90 คะแนนขึ้นไป รองลงมาคือ Award of Merit (AM) 80 คะแนนขึ้นไป ถัดมาคือ Highly Commended Certificate (HCC) 75 คะแนนขึ้นไป

โดยกล้วยไม้ที่ได้ประกาศนียบัตรจะได้รับการระบุโดยการเขียนชื่อย่ออันดับตามด้วยตัวย่อของแต่ละองค์กร เช่น รองเท้านารีสุชะกุล สังวาลย์ 14 ได้รับเกียรตินิยม AM/RHT 83.39 คะแนน

Orchid Distinctions

Distinctions are awarded to orchid species by a panel of eminent judges from internationally recognized horticultural societies such as the Royal Horticultural Society (RHS) in the UK, the American Orchid Society (AOS), or the Royal Horticultural Society of Thailand (RHT). They are judged mostly based on three main criteria: the expertise of the judges, physical attributes of the orchids such as bloom, inflorescence, colour, plant form; and the quality of submitted orchid compared to those in the same species, or those that have been previously submitted for competition.

Standards for judging orchids by various horticultural societies around the world including Thailand are quite similar: First Class Certificate (FCC) – over 90 points
Award of Merit (AM) – over 80 points
Highly Commended Certificate (HCC) – over 75 points.

Awarded orchids will indicate the certification and society after its name, e.g. the *Paph. sukhakulii* “Sangwan 14” was awarded AM/RHT 83.39 points.

รองเท้านารีของโครงการพัฒนาดอยตุงฯ ที่ได้ประกาศนียบัตรเกียรตินิยม
จากสมาคมพฤกษชาติแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

Lady's Slipper orchids cultivated by the Doi Tung Development Project
have been awarded certification by the Royal Horticultural Society of Thailand (RHT)

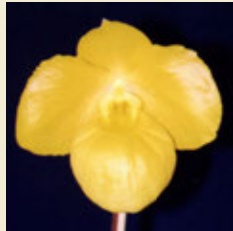
รองเท้านารีช่องอ่างทองเผือก
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.39 คะแนน

Paph. godefroyae var.
angthong alba 'Sangwan 1'
AM/RHT 82.39 points

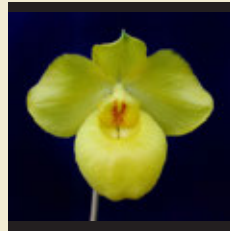
Paph. armeniacum
'Sangwan 1'
FCC/ RHT 90.00 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 1'
FCC/ RHT 90.00 points

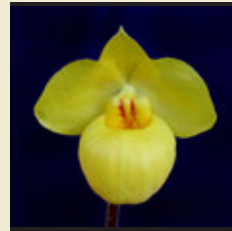
Paph. armeniacum
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.00 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.00 points

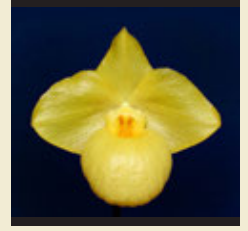
Paph. armeniacum
'Sangwan 3'
AM/RHT 82.60 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 3'
AM/RHT 82.60 points

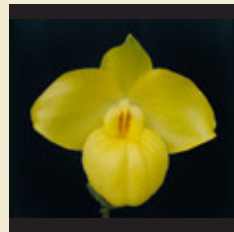
Paph. armeniacum
'Sangwan 4'
FCC/RHT 88.60 คะแนน*

Paph. armeniacum
'Sangwan 4'
FCC/RHT 88.60 points*

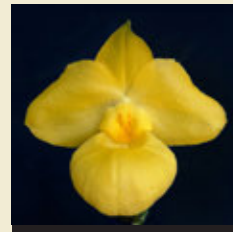
Paph. armeniacum
'Sangwan 5'
AM/RHT 81.50 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 5'
AM/RHT 81.50 points

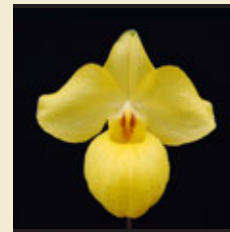
Paph. armeniacum
'Sangwan 6'
AM/RHT 82.95 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 6'
AM/RHT 82.95 points

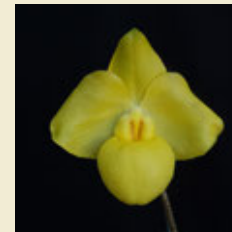
Paph. armeniacum
'Sangwan 7'
AM/RHT 80.20 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 7'
AM/RHT 80.20 points

Paph. armeniacum
'Sangwan 8'
HCC/RHT 78.75 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 8'
HCC/RHT 78.75 points

Paph. armeniacum
'Sangwan 9'
AM/RHT 84.45 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 9'
AM/RHT 84.45 points

Paph. armeniacum
'Sangwan 10'
AM/RHT 83.20 คะแนน

Paph. armeniacum
'Sangwan 10'
AM/RHT 83.20 points

*เดิมเกณฑ์ FCC ต้องได้รับคะแนน 87 คะแนนขึ้นไป
The old standard of FCC must score over 87 points

รองเท้านารีฟ้ามหอย
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.20 คะแนน

Paph. bellatulum
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.20 points

รองเท้านารีฟ้ามหอย
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.05 คะแนน

Paph. bellatulum
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.05 points

รองเท้านารีฟ้ามหอย
'Sangwan 3'
AM/RHT 80.05 คะแนน

Paph. bellatulum
'Sangwan 3'
AM/RHT 80.05 points

รองเท้านารีฟ้ามหอย
'Sangwan 4'
HCC/RHT 77.80 คะแนน

Paph. bellatulum
'Sangwan 4'
HCC/RHT 77.80 points

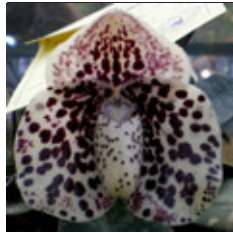
รองเท้านารีฟ้ามหอย
'Sangwan 5'
HCC/RHT 79.80 คะแนน

Paph. bellatulum
'Sangwan 5'
HCC/RHT 79.80 points

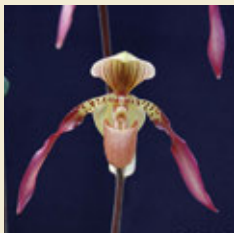
รองเท้านารีฟ้ามหอย
'Sangwan 6'
HCC/RHT 79.10 คะแนน

Paph. bellatulum
'Sangwan 6'
HCC/RHT 79.10 points

รองเท้านารีฟ้ามหอย
'Sangwan 7'
HCC/RHT 79.20 คะแนน

Paph. bellatulum
'Sangwan 7'
HCC/RHT 79.20 points

Paph. Berenice
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.10 คะแนน

Paph. Berenice
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.10 points

รองเท้านารีคอดอยตุง
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.25 คะแนน

Paph. charlesworthii
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.25 points

รองเท้านารีคอดอยตุง
'Sangwan 2'
AM/RHT 81.22 คะแนน

Paph. charlesworthii
'Sangwan 2'
AM/RHT 81.22 points

รองเท้านารีคอดอยตุง
'Sangwan 3'
AM/RHT 82.50 คะแนน

Paph. charlesworthii
'Sangwan 3'
AM/RHT 82.50 points

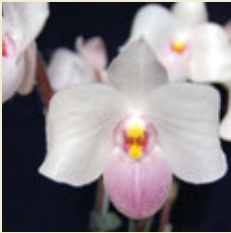
รองเท้านารีคอดอยตุง
'Sangwan 4'
AM/RHT 83.70 คะแนน

Paph. charlesworthii
'Sangwan 4'
AM/RHT 83.70 points

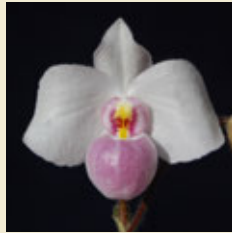
รองเท้านารีคอดอยตุง
'Sangwan 5'
AM/RHT 82.30 คะแนน

Paph. charlesworthii
'Sangwan 5'
AM/RHT 82.30 points

Paph. delenatii
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.00 คะแนน

Paph. delenatii
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.00 points

Paph. delenatii
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.48 คะแนน

Paph. delenatii
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.48 points

รองเท้านารีเชียงดาว
'Sangwan 1'
AM/RHT 84.96 คะแนน

Paph. dianthum
'Sangwan 1'
AM/RHT 84.96 points

Paph. Fumi's Gold
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.50 คะแนน

Paph. Fumi's Gold
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.50 points

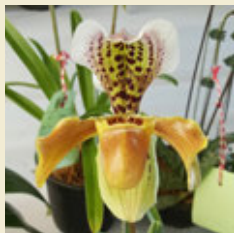
Paph. Fumi's Gold
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.02 คะแนน

Paph. Fumi's Gold
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.02 points

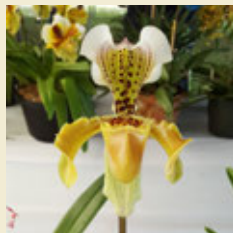
Paph. Graham Robertson
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.48 คะแนน

Paph. Graham Robertson
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.48 points

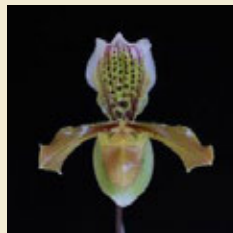
รองเท้านารีอินทนนท์ลาว
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.60 คะแนน

Paph. gratrixianum
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.60 points

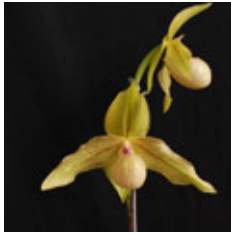
รองเท้านารีอินทนนท์ลาว
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.45 คะแนน

Paph. gratrixianum
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.45 points

รองเท้านารีอินทนนท์ลาว
'Sangwan 3'
AM/RHT 83.70 คะแนน

Paph. gratrixianum
'Sangwan 3'
AM/RHT 83.70 points

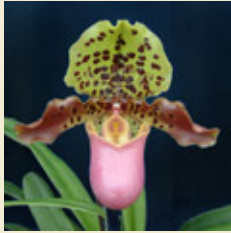
Paph. Harold Koopowitz
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.10 คะแนน

Paph. Harold Koopowitz
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.10 points

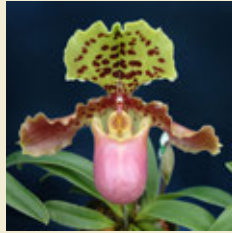
Paph. Harold Koopowitz
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.73 คะแนน

Paph. Harold Koopowitz
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.73 points

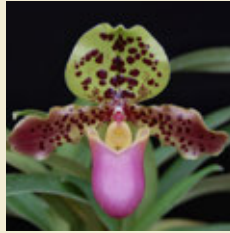
Paph. henryanum
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.46 คะแนน

Paph. henryanum
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.46 points

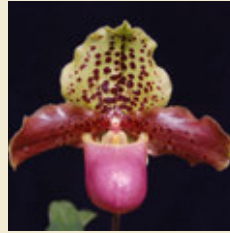
Paph. henryanum
'Sangwan 2'
AM/RHT 81.31 คะแนน

Paph. henryanum
'Sangwan 2'
AM/RHT 81.31 points

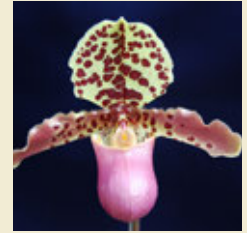
Paph. henryanum
'Sangwan 3'
AM/RHT 84.40 คะแนน

Paph. henryanum
'Sangwan 3'
AM/RHT 84.40 points

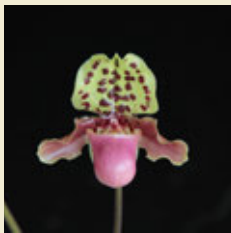
Paph. henryanum
'Sangwan 4'
AM/RHT 81.25 คะแนน

Paph. henryanum
'Sangwan 4'
AM/RHT 81.25 points

Paph. henryanum
'Sangwan 5'
AM/RHT 81.04 คะแนน

Paph. henryanum
'Sangwan 5'
AM/RHT 81.04 points

Paph. henryanum
'Sangwan 6'
AM/RHT 81.48 คะแนน

Paph. henryanum
'Sangwan 6'
AM/RHT 81.48 points

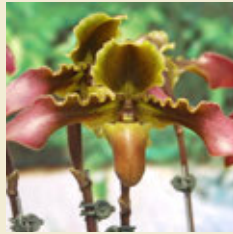
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 1'
HCC/RHT 78.00 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 1'
HCC/RHT 78.00 points

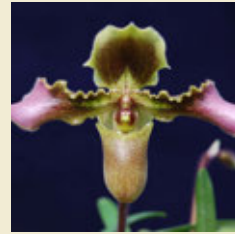
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.60 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.60 points

รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 3'
AM/RHT 80.30 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 3'
AM/RHT 80.30 points

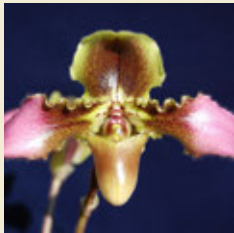
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 4'
AM/RHT 81.50 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 4'
AM/RHT 81.50 points

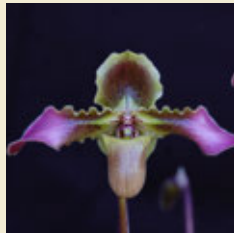
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 5'
HCC/RHT 79.30 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 5'
HCC/RHT 79.30 points

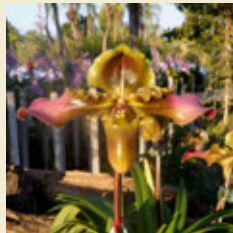
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 6'
AM/RHT 81.60 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 6'
AM/RHT 81.60 points

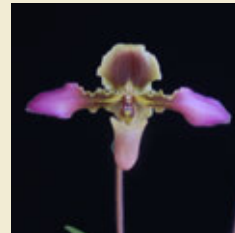
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 7'
AM/RHT 82.86 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 7'
AM/RHT 82.86 points

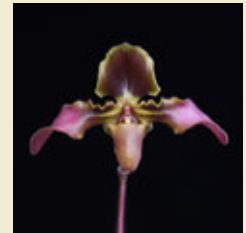
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 8'
AM/RHT 83.80 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 8'
AM/RHT 83.80 points

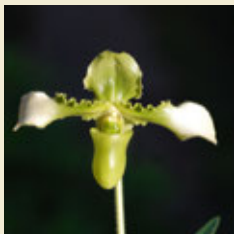
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 9'
AM/RHT 83.00 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 9'
AM/RHT 83.00 points

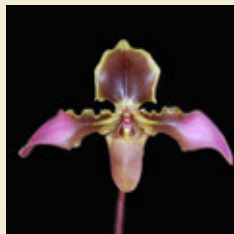
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 10'
AM/RHT 84.20 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 10'
AM/RHT 84.20 points

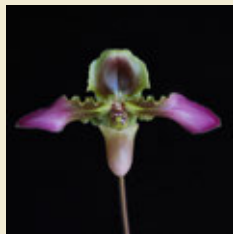
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 11'
AM/RHT 82.90 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 11'
AM/RHT 82.90 points

รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 12'
AM/RHT 84.50 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 12'
AM/RHT 84.50 points

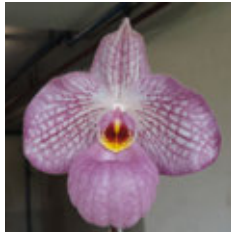
รองเท้านารีเหลืองเลย
'Sangwan 13'
AM/RHT 82.54 คะแนน

Paph. hirsutissimum
'Sangwan 13'
AM/RHT 82.54 points

Paph. Magic Lantern
'Sangwan 1'
HCC/RHT 78.00 คะแนน

Paph. Magic Lantern
'Sangwan 1'
HCC/RHT 78.00 points

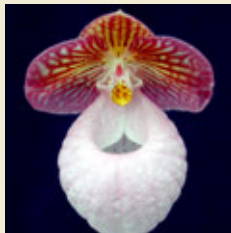
Paph. Magic Lantern
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.65 คะแนน

Paph. Magic Lantern
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.65 points

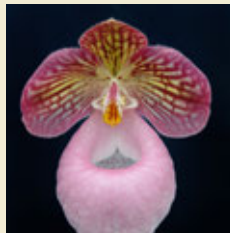
Paph. micranthum
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.00 คะแนน

Paph. micranthum
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.00 points

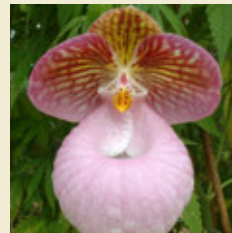
Paph. micranthum
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.95 คะแนน

Paph. micranthum
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.95 points

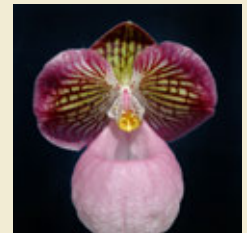
Paph. micranthum
'Sangwan 3'
AM/RHT 81.22 คะแนน

Paph. micranthum
'Sangwan 3'
AM/RHT 81.22 คะแนน

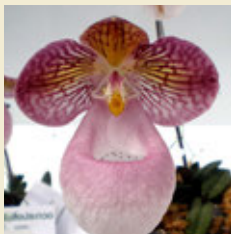
Paph. micranthum
'Sangwan 4'
AM/RHT 80.52 คะแนน

Paph. micranthum
'Sangwan 4'
AM/RHT 80.52 คะแนน

Paph. micranthum
'Sangwan 5'
FCC/RHT 89.03 คะแนน*

Paph. micranthum
'Sangwan 5'
FCC/RHT 89.03 คะแนน*

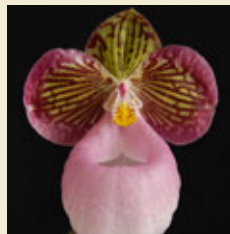
Paph. micranthum
'Sangwan 6'
AM/RHT 82.41 คะแนน

Paph. micranthum
'Sangwan 6'
AM/RHT 82.41 คะแนน

Paph. micranthum
'Sangwan 8'
AM/RHT 82.90 คะแนน

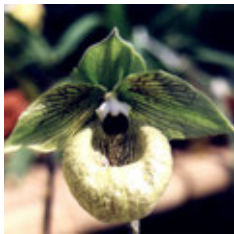
Paph. micranthum
'Sangwan 8'
AM/RHT 82.90 คะแนน

Paph. micranthum
'Sangwan 9'
AM/RHT 81.00 คะแนน

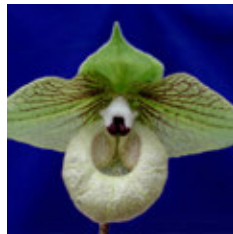
Paph. micranthum
'Sangwan 9'
AM/RHT 81.00 คะแนน

*เดิมเกณฑ์ FCC ต้องได้รับคะแนน 87 คะแนนขึ้นไป
The old standard of FCC must score over 87 points

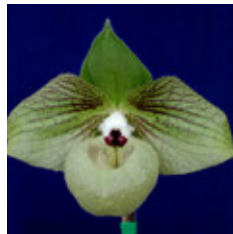
Paph. malipoense
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.50 คะแนน

Paph. malipoense
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.50 points

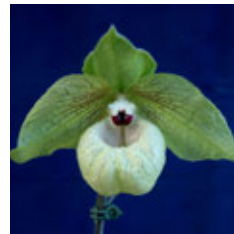
Paph. malipoense
'Sangwan 2'
HCC/RHT 76.52 คะแนน

Paph. malipoense
'Sangwan 2'
HCC/RHT 76.52 points

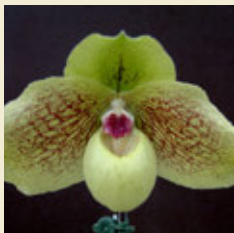
Paph. malipoense
'Sangwan 3'
AM/RHT 84.40 คะแนน

Paph. malipoense
'Sangwan 3'
AM/RHT 84.40 points

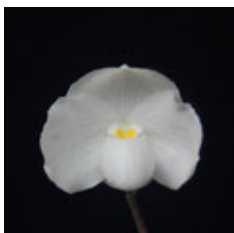
Paph. malipoense
'Sangwan 4'
HCC/RHT 78.25 คะแนน

Paph. malipoense
'Sangwan 4'
HCC/RHT 78.25 points

Paph. Mint Chocolate
'Sangwan 1'
AM/RHT 80.20 คะแนน

Paph. Mint Chocolate
'Sangwan 1'
AM/RHT 80.20 points

รองเท้านารีขาวสตูล
'Sangwan 1'
AM/RHT 85.82 คะแนน

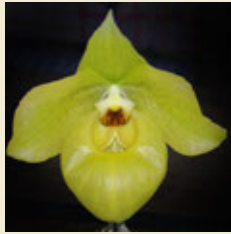
Paph. niveum
'Sangwan 1'
AM/RHT 85.82 points

Paph. Norito Hasegawa
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.25 คะแนน

Paph. Norito Hasegawa
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.25 points

Paph. Norito Hasegawa
'Sangwan 2'
HCC/RHT 78.00 คะแนน

Paph. Norito Hasegawa
'Sangwan 2'
HCC/RHT 78.00 points

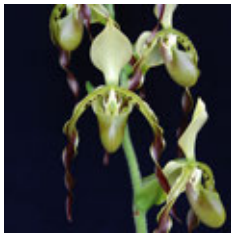
Paph. Norito Hasegawa
'Sangwan 3'
AM/RHT 82.75 คะแนน

Paph. Norito Hasegawa
'Sangwan 3'
AM/RHT 82.75 points

Paph. Norito Hasegawa
'Sangwan 4'
AM/RHT 81.40 คะแนน

Paph. Norito Hasegawa
'Sangwan 4'
AM/RHT 81.40 points

รองเท้านารีเมืองกาญจน์
หรือหนวดฤๅษี
'Sangwan 1'
AM/RHT 83.90 คะแนน

Paph. parishii
'Sangwan 1'
AM/RHT 83.90 points

Paph. Princess Sangwan
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.30 คะแนน

Paph. Princess Sangwan
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.30 points

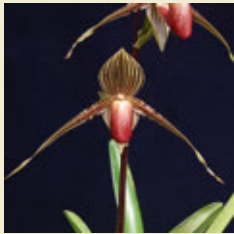
Paph. purpuratum
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.80 คะแนน

Paph. purpuratum
'Sangwan 1'
AM/RHT 82.80 points

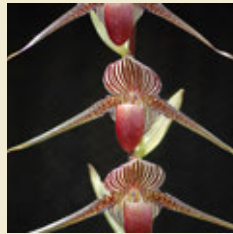
Paph. purpuratum
'Sangwan 2'
AM/RHT 81.09 คะแนน

Paph. purpuratum
'Sangwan 2'
AM/RHT 81.09 points

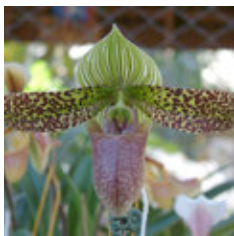
Paph. rothschildianum
'Sangwan 1'
AM/RHT 84.60 คะแนน

Paph. rothschildianum
'Sangwan 1'
AM/RHT 84.60 points

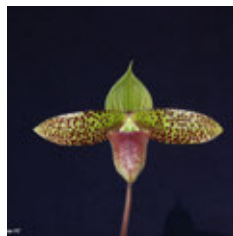
Paph. rothschildianum
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.20 คะแนน

Paph. rothschildianum
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.20 points

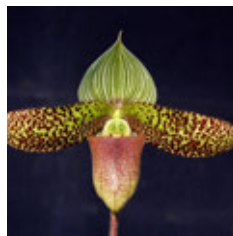
รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 1'
FCC/RHT 88.50 คะแนน*

Paph. sukhakulii
'Sangwan 1'
FCC/RHT 88.50 points*

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 2'
AM/RHT 80.50 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 2'
AM/RHT 80.50 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 3'
AM/RHT 81.00 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 3'
AM/RHT 81.00 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 4'
AM/RHT 82.60 คะแนน

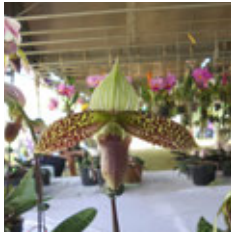
Paph. sukhakulii
'Sangwan 4'
AM/RHT 82.60 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 5'
AM/RHT 81.91 คะแนน

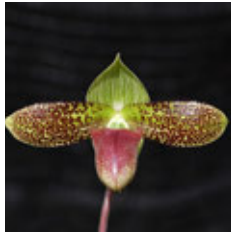
Paph. sukhakulii
'Sangwan 5'
AM/RHT 81.91 points

*เดิมเกณฑ์ FCC ต้องได้รับคะแนน 87 คะแนนขึ้นไป
The old standard of FCC must score over 87 points

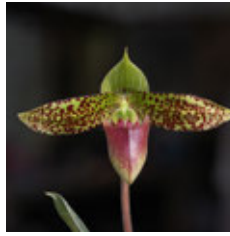
รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 6'
AM/RHT 83.25 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 6'
AM/RHT 83.25 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 7'
AM/RHT 83.15 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 7'
AM/RHT 83.15 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 8'
AM/RHT 83.91 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 8'
AM/RHT 83.91 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 9'
AM/RHT 83.00 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 9'
AM/RHT 83.00 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 10'
AM/RHT 83.00 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 10'
AM/RHT 83.00 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 11'
AM/RHT 82.76 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 11'
AM/RHT 82.76 points

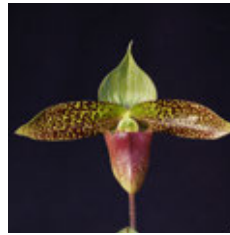
รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 12'
AM/RHT 82.05 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 12'
AM/RHT 82.05 points

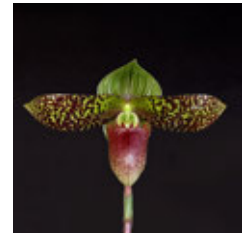
รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 13'
AM/RHT 83 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 13'
AM/RHT 83 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 14'
AM/RHT 83.39 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 14'
AM/RHT 83.39 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 15'
AM/RHT 85.30 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 15'
AM/RHT 85.30 points

รองเท้านารีสุชะกุลหรือปีก
แมลงปอ 'Sangwan 16'
AM/RHT 82.30 คะแนน

Paph. sukhakulii
'Sangwan 16'
AM/RHT 82.30 points

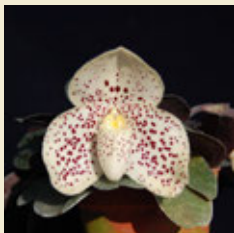
Paph. Saint Swithin
'Sangwan 1'
AM/RHT 80.10 คะแนน

Paph. Saint Swithin
'Sangwan 1'
AM/RHT 80.10 points

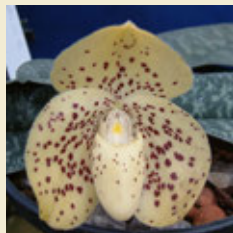
Paph. Umatilla
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.71 คะแนน

Paph. Umatilla
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.71 points

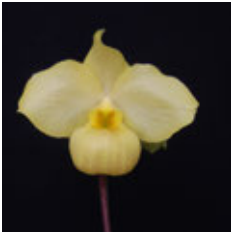
Paph. wenshanense
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.30 คะแนน

Paph. wenshanense
'Sangwan 1'
HCC/RHT 79.30 points

Paph. wenshanense
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.55 คะแนน

Paph. wenshanense
'Sangwan 2'
AM/RHT 82.55 points

Paph. Wossner Vietnam
Gold
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.97 คชแผน

Paph. Wossner Vietnam
Gold
'Sangwan 1'
AM/RHT 81.97 points

รองเท้านารีลูกผสมของโครงการพัฒนาออยตุงฯ ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน
จากราชสมาคมพฤกษชาติแห่งประเทศอังกฤษ จำนวน 8 ชื่อ

The 8 Lady's Slipper hybrids from the DTDP have been registered with
the Royal Horticultural Society (RHS) of the UK.

Paphiopedilum Princess Sangwan
(31 ธันวาคม 2547)

ลูกผสมระหว่างรองเท้านารีช่องอ่างทอง ที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปทอดพระเนตรที่หมู่เกาะอ่างทอง กับรองเท้านารีดอยตุง มีถิ่นกำเนิดอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ ตัวดอกมีสีขาวลายบานเย็นหรือบานเย็นเข้มทั้งดอก ทรงดอกกลม สีชมพูเข้ม ขนาดกะทัดรัด

Paphiopedilum Princess Sangwan
(31 December 2004)

A hybrid that is the result of crossing *Paphiopedilum godefroyae* var. *angthong* that the Princess Mother climbed to observe at the Angthong Islands, and *Paphiopedilum charlesworthii* that is endemic to the DTDP. It has white flowers with dappled with fuchsia all over. The round bloom is compact in size.

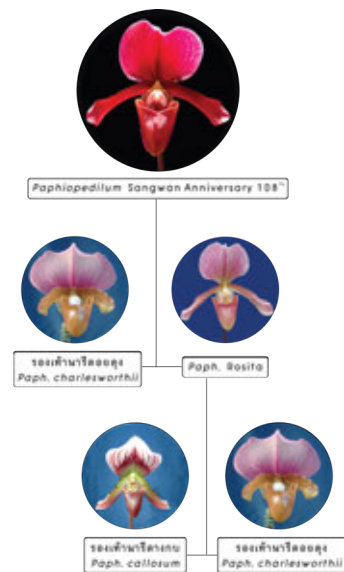

Paphiopedilum Sangwan Anniversary 108th
(29 สิงหาคม 2551)

ลูกผสมระหว่าง *Paphiopedilum charlesworthii* x *Paphiopedilum Rosita* ลักษณะดอกคล้ายรองเท้านารีกลุ่มค้างคาวให้ดอกสีชมพู ชมพูเข้ม และแดง ลักษณะใบมีลาย ตั้งชื่อเพื่อรำลึกถึงสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราชปีที่ 108

Paphiopedilum Sangwan Anniversary 108th
(29 August 2008)

This hybrid is the result of crossing *Paphiopedilum charlesworthii* x *Paphiopedilum Rosita* . The bloom is similar to the Paph. callosum, and ranges in colour from pink, dark pink to red, with mottled leaves. The name was given to mark the 108th anniversary of the birth of the Princess Mother.

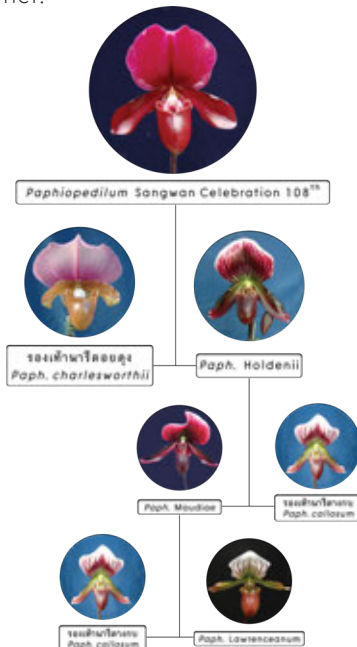

Paphiopedilum Sangwan Celebration 108th
(29 สิงหาคม 2551)

ลูกผสมระหว่าง *Paphiopedilum charlesworthii* x *Paphiopedilum Holdenii* ลักษณะดอกคล้ายรองเท้านารีกลุ่มคางกบให้ดอกสีชมพูชมพูเข้ม และแดง ลักษณะใบมีลาย ตั้งชื่อเพื่อรำลึกถึงสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ 108

Paphiopedilum Sangwan Celebration 108th
(29 August 2008)

This hybrid is the result of crossing *Paphiopedilum charlesworthii* x *Paphiopedilum Holdenii*. The bloom is similar to the *Paph. callosum*, and ranges in colour from pink, dark pink to red, with mottled leaves. The name was given to mark the 108th anniversary of the birth of the Princess Mother.

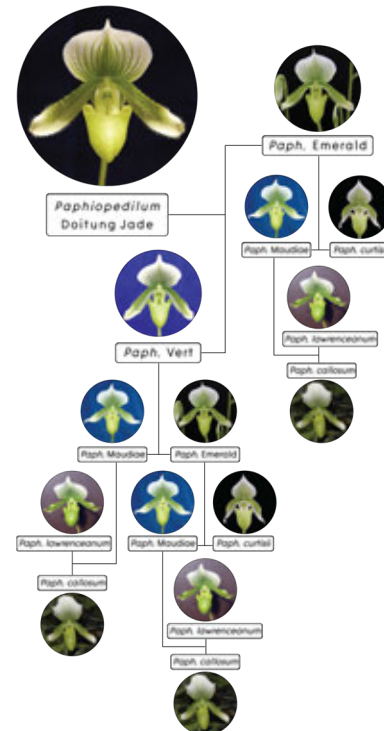

Paphiopedilum Doitung Jade
(29 มิถุนายน 2553)

ลูกผสมระหว่าง *Paphiopedilum Vert* x *Paphiopedilum Emerald* ให้ดอกสีขาวและเขียว มีใบลาย อยู่ในกลุ่มลูกผสม Maudiae

Paphiopedilum Doitung Jade
(29 June 2010)

This hybrid is the result of crossing *Paphiopedilum Vert* x *Paphiopedilum Emerald*, with white and green flowers and mottled leaves. It is a Maudiae Type hybrid.

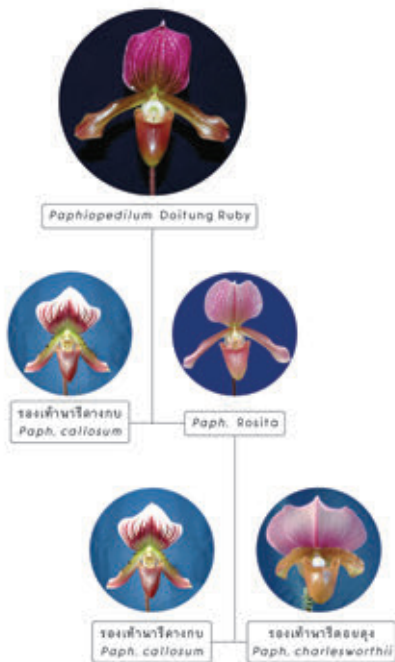

Paphiopedilum Doitung Ruby
(29 มิถุนายน 2553)

ลูกผสมระหว่าง *Paphiopedilum callosum* x *Paphiopedilum* Rosita ให้ดอกสีชมพูลายน้ำตาล มีใบลาย อยู่ในกลุ่มลูกผสม Maudiae

Paphiopedilum Doitung Ruby
(29 June 2010)

This hybrid is the result of crossing *Paphiopedilum callosum* x *Paphiopedilum* Rosita, and has pink flowers with brown markings, mottled leaves. It is a Maudiae Type hybrid.

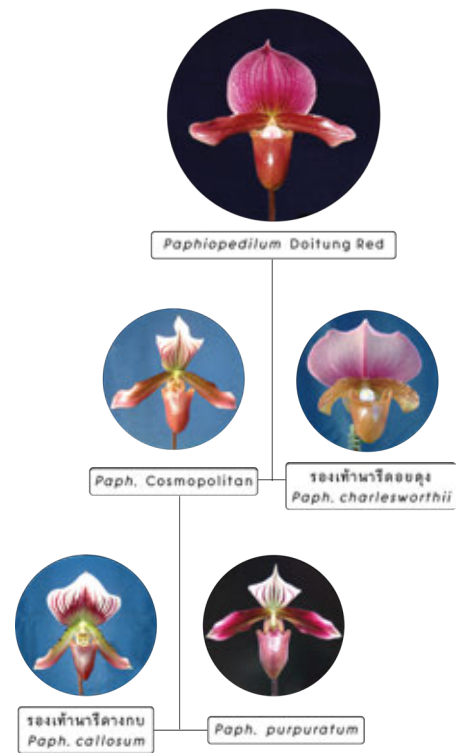

Paphiopedilum Doitung Red
(9 ธันวาคม 2554)

ลูกผสมระหว่าง *Paphiopedilum* Cosmopolitan x *Paphiopedilum* charlesworthii ให้ดอกสีชมพูลายน้ำตาล มีใบลาย

Paphiopedilum Doitung Red
(9 December 2011)

This hybrid is the result of crossing *Paphiopedilum* Cosmopolitan x *Paphiopedilum* charlesworthii. It has pink flowers with brown markings and mottled leaves.

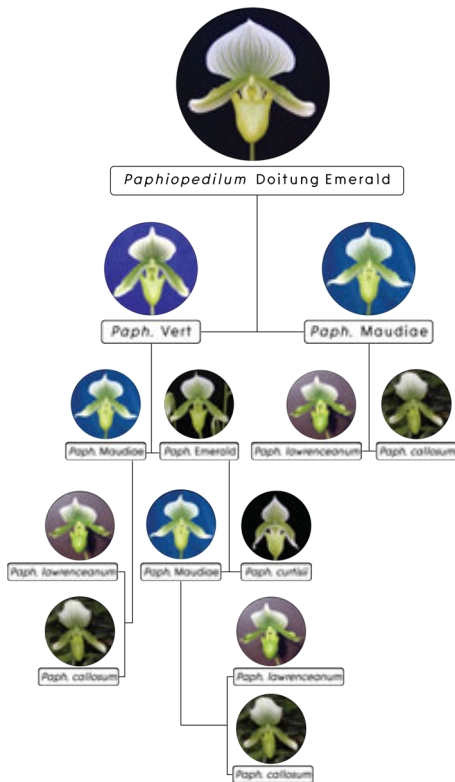

Paphiopedilum Doitung Emerald
(9 ธันวาคม 2554)

ลูกผสมระหว่าง *Paphiopedilum* Vert x *Paphiopedilum* Maudiae ให้ดอกสีขาวและเขียว มีใบลาย อยู่ในกลุ่มลูกผสม Maudiae

Paphiopedilum Doitung Emerald
(9 December 2011)

This hybrid is the result of crossing *Paphiopedilum* Vert x *Paphiopedilum* Maudiae, and has white and green flowers, mottled leaves. It is a Maudiae Type hybrid.

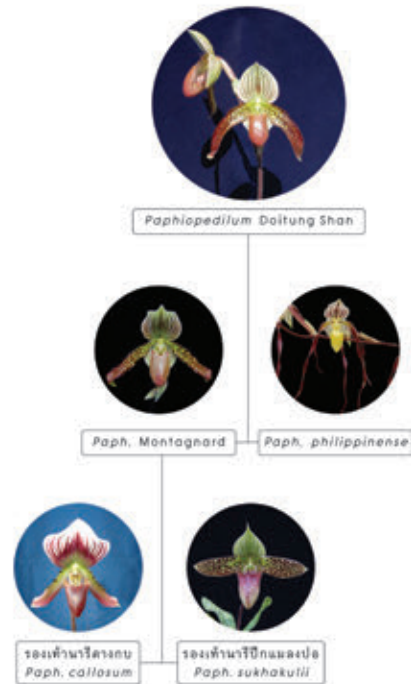

Paphiopedilum Doitung Shan
(9 ธันวาคม 2554)

ลูกผสมเชิงซ้อนระหว่าง *Paphiopedilum* Montagnard x *Paphiopedilum philippinense* ให้ดอกเป็นช่อสีขาวน้ำตาลเขียว มีใบลาย

Paphiopedilum Doitung Shan
(9 December 2011)

This hybrid is the result of crossing *Paphiopedilum* Montagnard x *Paphiopedilum philippinense*, and has a multiflower with white, brown and green flowers, and mottled leaves.

รองเท้าหาวรีลูกผสมที่ยังไม่ได้จดทะเบียนตั้งชื่อลูกผสม จำนวน 7 สายพันธุ์

The 7 Lady's Slipper hybrids that have not yet been named and registered.

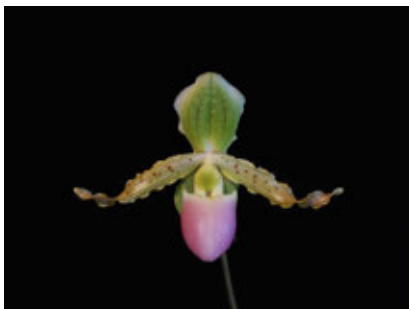
Paph. armeniacum x *Paph. Kiryu*

Paph. Hsinying Alex x *Paph. Maudiae*

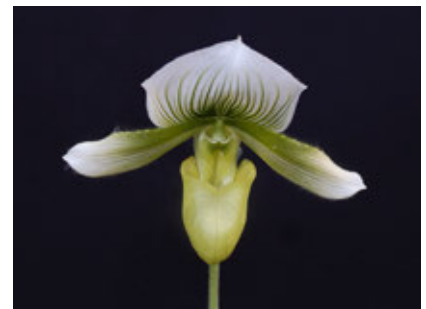
Paph. Rosita x *Paph. sukhakulii*

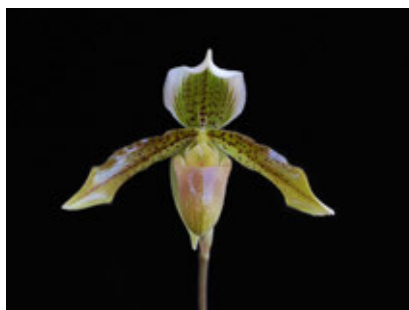
Paph. Stoney-O x *Paph. primulinum*

Paph. hirsutissimum x *Paph. exul*

Paph. Doitung Jade x *Paph. Hsinying Alex*

Paph. exul x *Paph. wardii*

การปลูกเลี้ยงรองเท้านารี
LADY'S SLIPPER CULTIVATION

“เราต้องเข้าใจให้ลึกซึ้งว่าทรัพยากรป่าไม้นั้นสำคัญต่อพวกเรามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่ให้ความชุ่มฉ่ำต่อแผ่นดินและป่าไม้ ต้องมีสัตว์เพื่อช่วยในการขยายพันธุ์และสร้างความสมดุลของธรรมชาติ ส่วนสัตว์ป่านั้นก็ต้องมีแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยจึงกล่าวได้ว่า มนุษย์ ป่าไม้ และสัตว์ป่า มีความสัมพันธ์กันอย่างละเอียดลึกซึ้งจนไม่สามารถจะขาดส่วนหนึ่งส่วนใดได้”

พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
วันที่ 20 ธันวาคม 2525 ณ บ้านถ้ำตี้ว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร

“We should be aware that our natural forest resources are truly important for us. Forests, particularly, are the sources of streams and rivers that provide succulence for the land and the forests. It is necessary to have animals to help propagate and create a balance in nature. Wildlife needs a source of food and habitat. It is safe to say that man, forests and wildlife are mutually dependent, and cannot survive without each other.”

Statement by Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother
20 December 1982, Tham Thew village, Song Dao District, Sakon Nakhon Province

รวงเท่านั้นที่เป็นกล้วยไม้ที่สวยงามและมีเอกลักษณ์ที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับถิ่นที่อยู่และปัจจัยแวดล้อมทางธรรมชาติ บางชนิดเป็น พันธุ์หายากและกระจายพันธุ์เฉพาะถิ่น จึงอยู่ในความนิยมของ นักเล่นกล้วยไม้เสมอมา จึงมีการเพาะและขยายพันธุ์รวงเท่านั้น เพื่อนำมาปลูกเลี้ยงเป็นไม้ประดับสวยงามหรือปลูกเป็นงานอดิเรก ด้วยขนาดและลักษณะต้นและทรงต้นที่กระทัดรัด และดอกหลาย ลักษณะและสีสันทันทีอายุดอกอยู่ได้หลายสัปดาห์ จึงเหมาะกับการเป็นไม้ประดับ ที่สวยงามเพิ่มชีวิตชีวาให้กับห้อง

รวงเท่านั้นสามารถปลูกเลี้ยงได้ทั้งภายในและภายนอกอาคาร หลักการปลูกเลี้ยงรวงเท่านั้นอย่างง่าย ๆ คือวัสดุปลูกต้องโปร่ง ระบายน้ำได้ดี แม้รวงเท่านั้นจะเติบโตได้ดีในวัสดุปลูกที่ขึ้น ตลอดเวลา แต่ต้องระวังไม่ให้แฉะเกินไป เพราะต้นอาจจะเน่าได้ และควรหลีกเลี่ยงการรดน้ำโดนใบและดอก เพื่อจะได้ไม่มีรอย และเน่าง่าย ต้นรวงเท่านั้นชอบที่ที่มีแสงแดดส่องรำไร หากปลูก ในบ้านควรนำต้นออกมารับแสงแดดอ่อน ๆ นอกบ้านบ้างเป็นครั้งคราว และสามารถใช้ผ้าชุบน้ำหมาด ๆ เช็ดฝุ่นออกจากผิวใบได้เบา ๆ เพื่อเปิดทางให้ใบได้รับแสงอย่างเต็มที่ รวงเท่านั้นต้องการปุ๋ย ปริมาณน้อย สามารถให้ได้ทั้งปุ๋ยน้ำ และปุ๋ยเกล็ด เทคนิคการให้ ปุ๋ยที่ช่วยเร่งการเจริญได้ดี คือ ควรรดน้ำรวงเท่านั้นให้ชื้นก่อน

แล้วจึงรดปุ๋ยตามลงไป ไม่ควรให้ปุ๋ยต้นที่ปลูกใหม่ ควรรอจนกว่า จะแตกรากแตกหน่อจึงเริ่มป้อนสารอาหารได้ การให้ปุ๋ยต้นที่กำลังเติบโตจะเห็นผลได้อย่างชัดเจนที่สุด

โครงการพัฒนาออยตุงฯ รับสนองพระราชปณิธานสมเด็จพระเจ้า ที่ จะดูแลรักษาธรรมชาติแม้จะเป็นเพียงรวงเท่านั้นต้นน้อยที่นับ วันจะหายากขึ้น การรวบรวมขยายพันธุ์ตลอดจนพัฒนาพันธุ์ ลูกผสมเป็นการเพิ่มจำนวนกล้วยไม้พันธุ์ใหม่ให้สูญไป รวงเท่านั้นดอยตุงของโครงการฯ ได้กลับสู่แหล่งกำเนิดในป่าหินปูน อีกครั้งหากแต่การที่จะอยู่รอดเติบโตเพิ่มจำนวนได้นั้น ขึ้นอยู่กับ ความตระหนักในความสำคัญของชีวิตต้นไม้ที่สวยงามและความตั้งใจ ที่จะรักษาแหล่งกำเนิดของพันธุ์ไม้ การขยายพันธุ์และเพาะเลี้ยง รวงเท่านั้นในเชิงการค้าก็เป็นวิธีหนึ่ง ที่จะทำให้ไม้ต้องไป แสวงหา และลอบเก็บต้นออกมาจากแหล่งธรรมชาติ ไม่ต้อง รุกรานป่า และยังสามารถสร้างรายได้อีกด้วย

รวงเท่านั้นเป็นหนึ่งในตัวอย่างของการดูแลรักษาป่าและธรรมชาติ เป็นจุดเล็ก ๆ จุดหนึ่งของงานอนุรักษ์ป่าของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ที่เมื่อนวนกหลายจุดเข้ามาก็จะเป็นผืนป่าธรรมชาติที่งดงามและ หลากหลายในชีวภาพ เป็นสมบัติของลูกหลานต่อไป

The Lady's Slipper orchid is a beautiful species of wild flower, with unique characteristics depending upon its natural habitat. Some are rare and endemic to particular regions only, and have always been much sought after by collectors and admirers. It was therefore necessary to meet this demand and to cultivate and propagate the Lady's Slipper orchid as decorative house plants or for admirers to grow as a hobby. Due to their compact size, their exuberant and unique shape and color patterns, as well as the longevity of the flowers that last for weeks, they are considered to be perfect ornamental plants for any house or room and as a much-appreciated gift.

Lady's Slipper orchids can be grown both inside and outside. The basic requirement to successfully cultivate them is to ensure they are potted in well-drained soil. To thrive, this must be moist; but if it is too soggy, the plant will rot. The leaves and bloom should not be watered to prevent spotting on the petals and rotting of the root. They should be grown in dappled or indirect sunlight, or if grown indoors, they should be taken out to catch the sun once in a while. The flowers and leaves should be given a gentle wipe with a damp cloth to allow the leaves to get the full benefit of the sunlight. The Lady's Slipper requires very little well-diluted fertilizer; either in liquid or powder form. The proper fertilizing technique is to water the plant until moist, then apply the liquid fertilizer. Do not fertilise newly grown plants; rather wait

until the roots and shoots have sprung up robustly before adding nutrients. The best time to fertilise plants is when they are maturing.

The Doi Tung Development Project carries out the vision of Her Royal Highness Princess Srinagarindra, The Princess Mother, to protect the natural environment, even if it is at the level of a small Lady's Slipper orchid that was becoming increasingly rare in the wild. The cultivation and propagation project, as well as the development of new hybrids, have helped to increase this species of plants. The DTDP's Doi Tung Lady's slipper orchids have now been restored to their original habitat in the limestone forests. Their survival however depends on public awareness of the importance of every beautiful species of flora, and the will to preserve their natural habitats. The cultivation and propagation of Lady's Slipper orchids for commercial purposes is therefore one alternative that prevents poaching the orchids from their natural habitat. And not only does it prevent the encroachment of forests, it also creates opportunities for sustainable livelihoods.

The Lady's Slipper orchid programme is just one example of environmental conservation, a speck in the Mae Fah Luang Foundation's forest conservation efforts. But when these small specks are joined together, they form a vast swathe of natural forest, full of stunning biodiversity that will remain a heritage for future generations.

หลากไอเดียเติมสีสนให้บ้านด้วยรองเท้านารี
Ideas for revitalising the home with
the Lady's Slipper Orchid

Paph. Graham Robertson
(*sukhakulii* x *henryanum*)

Paph. dayanum

Paph. Magic Lantern
(*micranthum* x *deleatii*)

Paph. Maudiae

Paph. Graham Robertson
(*sukhakulii* x *henryanum*)

Paph. Hung Sheng Tango
(*leucochilum* x *anitum*)

Paph. Graham Robertson
(*sukhakulii* x *henryanum*)

Paph. barbatum

Paph. Harold Koopowitz

Paph. barbatum

Paph. Angel Hair

Paph. Deena Nicol

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
Mae Fah Luang Foundation under Royal Patronage

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์.

รองเท้านารีที่ดอยตุง = The Lady's slipper orchid at Doi Tung.-- กรุงเทพฯ : มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์,
2564.

167 หน้า.

1. กัลว่ยไม้. 2. กัลว่ยไม้ -- การเลี้ยง. 3. กัลว่ยไม้ -- พันธุ์. I. ชื่อเรื่อง.

635.9344

ISBN 978-616-7681-52-8

